

ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๔๒
เรื่องจดหมายเหตุของคณะพ่อค้าฝรั่งเศส
ซึ่งเข้ามาตั้งเครื่องกรุงศรีอยุธยา
ตอนแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช
ภาค ๓

พิมพ์ในารปตงศัพ
นางรัชฎกิจพิพัฒน์ (เทียบ ทวีศรี)

เมื่อบเถาะ พ.ศ. ๒๔๗๐

พิมพ์ที่โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ
ถนนบำรุงเมือง ในพระนคร

ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๔๒
เรื่องจดหมายเหตุของคณะพ่อค้าฝรั่ง
ซึ่งเข้ามาตั้งครั้งแรกที่อยุธยา
ตอนแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ภาค ๓

พิมพ์ในารปดงศพ
นางรัชฎกิจพิพัฒน์ (เทียบ ทวีศรี)

เมื่อปีเถาะ พ. ศ. ๒๔๗๐

พิมพ์ที่โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ
ถนนบำรุงเมือง ในพระนคร

คำนำ

จดหมายเหตุพ่อค้าฝรั่งเศ็ดที่พิมพ์ในสมุดเล่มนี้ ศาสตราจารย์
ยอชเซเคต์ เดชานุการราชบัณฑิตยสภาได้ขอคัดมาจากประเทศฝรั่ง
เศ็ด คราวออกไปเยี่ยมบ้านเรือนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓ ราชบัณฑิตยสภา
ได้จัดให้มีผู้แปลไว้ในหอพระสมุดสำหรับพระนคร ตามรายการที่
ศาสตราจารย์ ยอช เซเคต์ จดมาให้ว่าได้พบแห่งหนึ่งคือเล่ม
๔ แห่ง คือที่กระทรวงว่าการเมืองชั้นแห่ง ๑ เป็นรายการแต่จดหมาย
ต่าง ๆ ที่รัฐบาลฝรั่งเศ็ดได้รับจากประเทศสยาม ที่กระทรวง
ทหารเรือแห่ง ๑ เป็นสำเนาจดหมายและคำสั่งต่าง ๆ ที่ได้ส่งมายัง
ประเทศสยาม ที่กระทรวงต่างประเทศแห่ง ๑ เป็นสำเนาหนังสือสัญญา
และรายการสำคัญที่คณะทูตานุทูตฝรั่งเศ็ด ซึ่งเข้ามาเมืองไทยใน
แผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้ทำเด้นขอเด้นาบติกระทรวง
ต่างประเทศไว้ ที่หอสมุดสำหรับนครแห่ง ๑ เป็นเรื่องเบ็ดเตล็ดที่
เกี่ยวกับเมืองไทยในเวลานั้น มีทั้งต้นฉบับและสำเนาจดหมายเหตุ
ที่เก็บอยู่ตามกระทรวงต่าง ๆ ศาสตราจารย์ ยอช เซเคต์ ขอคัดมา
ได้ในคราวนั้นแต่ ๓ แห่ง ที่กระทรวงทหารเรือยังไม่ได้มา แต่
หวังใจว่าจะได้มาในไม่ช้า

จดหมายเหตุคณะพ่อค้าฝรั่งเศ็ด ที่เข้ามาตั้ง ครังกรุงศรีอยุธยา
ว่าโดยรูปเรื่องที่เกี่ยวข้องกับพงศาวดารก็คล้ายกับจดหมายเหตุคณะบาท

หดวงฝรั่งเค็ด ผิดกันแต่ความมุ่งหมายของคณะ คือพวกบาทหลวง
 มุ่งหมายในการล่าสัตว์มาก มีเหตุการณ์อันใดเกี่ยวแก่ล่าสัตว์ก็จัด
 โดยพิสดาร พวกพ่อค้าผู้มุ่งมากอยู่ในการค้าขาย ก็จัดรายละเอียด
 ไปในทางค้าขาย ส่วนประวัติของบ้านเมืองใครรู้เห็นอย่างไรก็จัด
 อย่างนั้น ข้อความจึงตรงกันบ้าง ผิดเพี้ยนกันบ้าง เพราะเป็น
 ธรรมดาของคนภายนอกจะล่วงรู้เหตุการณ์บ้านเมืองภายในให้ละเอียด
 นั้นยาก จุดหมายเหตุที่คนในสมัยนั้นจัดไว้ ถึงจะไม่แจ่มแจ้ง
 ที่เดียว ก็ยังเป็นหนังสือที่ช่วยความรู้ในพงศาวดารสมัยนั้น เพราะ
 เป็นเรื่องที่เขียนแก่หฺรเห็นด้วยตาใกล้ความจริง โดยมาก

หนังสือเรื่องนคอนค่นราชบัณฑิตยสภาได้อนุญาตให้พิมพ์ไปแล้ว
 ๒ ภาค ภาค ๑ อยู่ในประชุมพงศาวดารภาคที่ ๕๐ ภาค ๒ อยู่ใน
 ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๕๓ ภาคนี้เปนภาคที่ ๓ นับเป็นประชุมพงศาว
 ดารภาคที่ ๕๒ ขุนรัฐกิจพิพัฒน์ (ตมบุญ ทวีศรี) พิมพ์ในารปตง
 ศพนางรัฐกิจพิพัฒน์ (เทียบ ทวีศรี) ผู้เปนภรรยา หวังใจว่าผู้ได้
 รัับไปอ่านคงจะพอใจและอนุโมทนา.

พินธุวาท

ราชบัณฑิตยสภา

วันที่ ๒๗ ตุลาคม พระพุทธศักราช ๒๔๗๐

ประวัติ

นางรัชฎิกิจพัฒน์ เทียบ ทวีศรี เป็นบุตรนายเทศ นางเป็๋อ
ทวีศรี เป็นบุตรคนทีหนึ่ง เกิดเมื่อวันพฤหัสบดีขึ้น ๔ ค่ำ เดือน ๔
ปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๓๔ ต่อมาเกิดน้องอีกคนหนึ่งเป็นผู้หญิง แต่ได้ตาย
เสียแต่อายุยังเยาว์ นางรัชฎิกิจพัฒน์อายุได้ ๓๓ ปี นางเป็๋อผู้
เป็นมารดา ก็ตายจากไปอีก ในระหว่างนั้นนางเหรียญเป็นเพื่อน
บ้าน เป็นผู้รักใคร่กันกับนางเป็๋อผู้เป็นมารดาเมื่อยังมีชีวิตอยู่
ได้อยู่การเลี้ยงดูตลอดมาจนถึงอายุ ๒๓ ปี จึงได้ทำการสมรส ใน
ระหว่างอยู่กับสามีได้มีบุตรด้วยกัน ๒ คน คนหนึ่งเป็นชายเกิดเมื่อ
พ.ศ. ๒๔๕๘ อีกคนหนึ่งเป็นหญิงเกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒ ครั้นถึงวัน
ที่ ๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๖๘ นางรัชฎิกิจพัฒน์ เริ่มป่วยเป็นโรคไตพิการ
แพทย์ ทักษะความรู้แผนปัจจุบันและโบราณ ได้รักษาพยาบาลโดย
เต็มมือ อาการมีแต่ประทังและชุก ถึงวันที่ ๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๘
นางรัชฎิกิจพัฒน์ถึงแก่กรรม คำณวนอายุได้ ๓๔ บริบูรณ์ เมื่อยัง
มีชีวิตอยู่ ตั้งแต่นั้นไม่ได้ทำการสมรสก็ดี หรือทำการสมรสแล้วก็ดี
เป็นผู้ประกอบไปด้วยความซื่อสัตย์สุจริตอดทนต่ออภิกการ ในการที่
แสวงหาทรัพย์ และเป็นผู้เก็บหอมรอมริบ รู้การได้เสียซึ่งสมควร
และไม่สมควร นอกจากนี้เป็นผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต มีศัดาจารย์วัด
การปฏิบัติตนไปในทางดีงาม มีความโอบอ้อมอารีเป็นต้นนับถือ
แห่งญาติมิตร โดยมาก

สารบาวิ

ว่าด้วยราชทูตดยามถึงเมืองบันคำ	หน้า ๑
ว่าด้วยการรับราชทูตที่อังกฤษ	” ๒
ราชทูตดยามออกจากอังกฤษ	” ๓
ว่าด้วยกำหนดจะให้ราชทูตดยามเที่ยวดูสถานที่ต่าง ๆ	” ๔
ว่าด้วยรายการที่รับราชทูตดยาม	” ๖
ว่าด้วยราชทูตดยามไปดตะคอน	” ๑๑
ว่าด้วยราชทูตดยามเที่ยวดูตจะกดับเมืองไทย	” ๑๒
ว่าด้วยรายการขากลับของราชทูตดยาม	” ๑๓
ว่าด้วยเสฉวเตี้ยเตอไซมของทูตฝรั่งเศสเข้ามาดยาม	” ๑๕
ว่าด้วยเสฉวเตี้ยเตอไซมของมาถึงปากน้ำเจ้าพระยา	” ๑๕
ว่าด้วยไทยรับรองเสฉวเตี้ยเตอไซมของ	” ๑๖
เสฉวเตี้ยเตอไซมของขอให้ทางฝรั่งเศสคอยรับรองราชทูต ไทยให้เกียรติยศอย่างที่ตนเข้ามา	” ๑๗
บันทึกต่าง ๆ ที่ฝรั่งเศสเตรียมรับราชทูตดยาม	” ๑๘
ระยะทางทูตดยามแต่เมืองเบรตต์ถึงปารีส	” ๒๘
ว่าด้วยราชทูตดยามเข้าเฝ้าพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสแต่เที่ยวชม สถานที่ต่าง ๆ	” ๓๗

บันทึกการราชทูตสยามกลับจากปารีส	หน้า ๔๓
บันทึกของบาดหลวงคาซาเวียงราชทูตสยามไปเมืองปารีส	„ ๕๒
ถ้อยคำที่ราชทูตสยามทูลพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสแด่ราชวงศ์ เมือเวตาเฝ้า	„ ๕๖
ถ้อยคำที่ราชทูตสยามทูลพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสแด่ราชวงศ์ เมือทตตา	„ ๖๘

จดหมายเหตุของคณะพ่อค้าฝรั่งเศษ

ซึ่งเข้ามาตั้งกรุงศรีอยุธยา

ตอนแผ่นดินสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

(ต่อจากภาค ๒ ประชุมพงศาวดารภาคที่ ๔๒)

ประเทศสยาม ค.ศ. ๑๖๘๑ (พ.ศ. ๒๒๒๓)

ข้อความย่อคั้นและคัดจากจดหมายเหตุต่าง ๆ
อันกล่าวถึงการรับรองราชทูตของพระเจ้ากรุงสยาม
วันที่ ๒๕ เดือนมกราคม ค.ศ. ๑๖๘๑ (พ.ศ. ๒๒๒๓)
คัดจากจดหมายมองซิเออร์กิดเดมเขียนจากเมืองบันด้า
ถึงผู้อำนวยการบริษัทฝรั่งเศษฝ่ายอินเดียวานออก

เรือชื่อเดอไวครู้ ได้มาถึงเมืองนี้พร้อมด้วยราชทูตสยาม ๓ นาย
เมื่อวันที่ ๑๐ (มกราคม) ได้เดินทาง ๑๖ วันจึงถึง เมื่อวันที่ ๑๕
(มกราคม) ราชทูตสยามได้ขึ้นบก มองซิเออร์กิดเดมได้ไปรับ
ราชทูตสยามบนเรือ และได้พาไปส่งที่บ้านซึ่งได้จัดเตรียมไว้โดย
ให้เกียรติยศแก่ราชทูตสยามทุกอย่างเท่าที่จะทำได้ มองซิเออร์กิด
เดมได้ให้เขาพรอมอย่างดีที่สุดที่จะหาได้ ไปอยู่ในที่พักของราชทูตสยาม

เพื่อแสดงให้ราชทูตเห็นว่าประเทศฝรั่งเศสมีความนับถือไทยและบริษัท
ฝรั่งเศส มีความ^๕บิตินต์ใน พระราชไมตรี ของพระเจ้ากรุงสยาม ด้วย
ราชทูตสยามได้เห็นจัดการรับรองเช่น^๕นี้ก็มีความยินดีมาก และได้
แสดงให้เห็นว่า การที่มองซิเออร์กิดเดมได้จัดการรับรองให้เป็น
เกียรติยศเช่น^๕นี้เป็นสิ่งที่ราชทูตสยามจะไม่มีเวลาดำเนินเลย

ราชทูตสยามได้คุมเครื่องราชบรรณาการ และของฝาก มาด้วย
เป็นอันมาก เครื่องราชบรรณาการนั้นสำหรับถวายพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส
และพระราชินี และมีของสำหรับพระราชทานมกุฎราชกุมาร
ท่านคุดอดิยังและคนอื่น ๆ อีกเป็นอันมาก

ค.ศ. ๑๖๘๔ (พ.ศ. ๒๒๒๗)

สำเนาคำสั่งของสังฆราชเดอเมเตโโปลิส เขียนที่กรุงศรี
อยุธยา ให้ไว้แก่มองซิเออร์วาเซและมองซิเออร์ปาสโก มิซัน
นารีฝรั่งเศสซึ่งจะกำกับราชทูต (เอนวอย) ของพระเจ้า
กรุงสยาม

ค.ศ. ๑๖๘๔ (พ.ศ. ๒๒๒๗) วันเดือนไม่มี

จดหมายมองซิเออร์แฟมาเนล ถึง มาควิสเดอเซเนเล

มองซิเออร์แฟมาเนลนำดังจดหมายฉบับ ๑ ที่นักพรตผู้ ๑ ที่มา
กับราชทูต (เอนวอย) ของพระเจ้ากรุงสยาม ได้เขียนถึงสังฆราช
เดอเมเตโโปลิส

มองซิเออร์แฟมานเนต บอกมาว่าที่ประเทศอังกฤษได้จัดการต้อนรับราชทูต (เฮนวอย) ดยามอย่างดีมาก มองซิเออร์จึงหวังใจว่าเมื่อถึงฝรั่งเศสแล้ว คงจะต้อนรับราชทูตดียิ่งกว่าที่ประเทศอังกฤษขึ้นไปอีก เพราะเห็นว่าถ้าราชทูตดยามได้รู้ดีกพอใจแล้วก็จะเปนพระเกียรติยศแก่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสยิ่งขึ้น มองซิเออร์แฟมานเนตเชื่อว่าเวลาดานราชทูตดยามกำลังเดินทางไปกรุงปารีสอยู่แล้ว และราชทูต (เฮนวอย) ดยามอยากจะทราบว่าจะให้ปฏิบัติการอย่างไร เปนส่วนตัวไม่ใช่ไปในราชการจนกว่าจะกลับหรืออย่างไร มองซิเออร์แฟมานเนตถามว่าจะไม่ควรพาราชทูตไปชมตำบลเวอชาย ตำบลแซนค์เยอร์แมง วังเลอดวร์ด้วยหรืออย่างไร และมองซิเออร์แฟมานเนตออกความเห็นว่าจะทำให้ราชทูตดยามเข้าใจและรู้ดีกใน การที่พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสมีไชยชนะในการสงครามด้วย

วันที่ ๗ เดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๖๘๔ (พ.ศ. ๒๒๒๗)

คัดจากจดหมายมองซิเออร์แฟมานเนต

ถึง มากวิศเดอเซเนเล

มองซิเออร์แฟมานเนต นำส่ง จดหมาย ถึง มองซิเออร์เดอครัวซ์ ฉบับ ๑ เพราะข้าราชการไทยได้รับคำสั่งให้ไปหามองซิเออร์เดอครัวซ์ และข้าราชการไทยได้นำของต่าง ๆ จะมอบกับมองซิเออร์เดอครัวซ์ ด้วย ของต่าง ๆ นี้จะควรแจกจ่ายให้ใครหรือจะควรเอาไปทำอะไร

ก็แต่เดี๋ยวนี้มองซิเออร์โคคควรวีซีจะเห็นควรวีราชทูต (เอนวอย) ด้ยามได้้ออกจากกรุงลอนดอนแล้ว และได้ตั้งเรือพระที่นั่งย้อตของ พระเจ้ากรุงอังกฤษ มองซิเออร์แฟมาเนตเข้าใจว่าในเวลานี้ราชทูต ด้ยามคงจะได้้ออกจากเมืองคาเดแล้ว ถ้ามองซิเออร์แฟมาเนตทราบ ว่าราชทูต (เอนวอย) ด้ยามได้มาถึงเมื่อใด ก็จะได้รับแจ้งความ ไปให้มองซิเออร์แคตรำโบทราบโดยเร็ว เพื่อผู้ทมิหน้าที่จะคอยต้อนรับราชทูตที่ตำบลแซนค้เคินซ์นั้นจะได้รู้ตัวทัน มองซิเออร์แฟมาเนต คอยรับคำสั่งเรื่องรถม้าซึ่งราชทูตด้ยามจะต้องการใช้ ในระหว่างเวลา ที่พักอยู่ที่กรุงปารีส

คัดจากจดหมายมาควิศเดอเซเนเล

ถึง มองซิเออร์คูเมตซ์ณตำบลซำบอค์

วันที่ ๘ เดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๖๘๔ (พ.ศ. ๒๒๒๗)

ด้วยพระเจ้าแผ่นดิน (ฝรั่งเศส) ได้มีรับสั่งให้ข้าพเจ้าแจ้งมา ยังท่านว่า ในไม่ช้าจะมีราชทูต (เอนวอย) ของพระเจ้ากรุงด้ยาม จะมาถึงกรุงปารีสอยู่แล้ว เพราะฉนั้นจึงมีพระราชประสงค์ให้ท่าน ได้้ออกคำสั่งให้เจ้าพนักงานรพาราชทูต (เอนวอย) ของพระเจ้ากรุง ด้ยาม ไปดูพระราชวังคิเดอวี พระราชวังเลอตูฟร์แตกดังเก็บของ หลดวงค้วย

คัดจากจดหมายมาควิศเดอเซเนเล

ถึง มองซิเออร์บองตัง ลงวัน ๆ เดียวกัน

ด้วยพระเจ้าแผ่นดิน (ฝรั่งเศส) ได้มีรับสั่งให้ข้าพเจ้าแจ้งให้
ท่านทราบว่า ในไม่ช้า ราชทูต (เอนวอย) ของพระเจ้ากรุงสยาม
๒ นายจะได้มาถึงกรุงปารีสอยู่แล้ว จึงมีพระราชประสงค์ว่า เมื่อ
ราชทูตสยามได้มาถึงพระราชวังเวอซายแล้ว ก็ให้ท่านพาราชทูตไป
ชมพระราชวังและตำบลเวอซายในแห่งทั้งดงามทุก ๆ แห่ง

คัดจากจดหมายมาควิศเดอเซเนเล

ถึง มองซิเออร์เฟมานเล

ลงวันที่ ๗ เดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๖๘๔ (พ.ศ. ๒๒๒๗)

ข้อความในจดหมายของท่านอันไม่มีวันเดือน ซึ่งท่านได้มีมายัง
ข้าพเจ้านั้น ข้าพเจ้าได้นำความกราบทูลพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสทรง
ทราบทุกประการแล้ว พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสทรงเห็นชอบด้วยในการ
ที่จะพาราชทูต (เอนวอย) ของพระเจ้ากรุงสยามไปสดัถานที่ต่าง ๆ
ในเมืองแพลนเคอร์คตลอดจนถึงเมืองคินเคิก เมื่อท่านได้รับจดหมาย
ฉบับนี้แล้ว ถ้าราชทูตสยามยังไม่ถึงเมืองคาเด็กให้ท่านคอยอยู่ เมื่อ
ราชทูตมาถึงเมื่อใดก็ให้พาราชทูตไปสดัถานที่ต่าง ๆ ทุกแห่ง แล้ว
จึงพามายังกรุงปารีส

ข้อความต่าง ๆ ต่อไปนี้เป็นข้อความ อ้างถึงจดหมายที่มี ไปถึง
มองซีเออร์บองตังและมองซีเออร์คูเมตซ์

คัดจากจดหมายมาควิสเดอเซเนเล

ถึง มองซีเออร์แคลร์โบ

ลงวันที่ ๑๑ เดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๖๘๔ (พ.ศ. ๒๒๒๗)

ในเวลาที่ยาษทุท (เอนวอย) สยามมาพักอยู่ที่กรุงปารีสนั้น
เป็นการจำเป็นที่จะต้องหารถไว้ให้ยาษทุทใช้ เพราะฉะนั้นให้ท่านตั้ง
ให้จัดหารถไว้ให้ยาษทุทสยามใช้ ตลอดเวลาที่ยาษทุทจะได้พักอยู่ใน
กรุงปารีส

คัดจากจดหมายมาควิสเดอเซเนเล

ถึง มองซีเออร์เฟมาเนล ลงวันเดียวกัน

ด้วยข้าพเจ้าได้รับจดหมายของท่านลงวันที่ ๗ เดือนนี้ กับ
จดหมายของท่านที่ส่งมาให้มองซีเออร์เคอควัวซนั้น ก็ได้รับแล้ว
เหมือนกัน ข้าพเจ้าได้ตั้งมองซีเออร์แคลร์โบไปแล้วให้จัดหารถไว้
สำหรับยาษทุท (เอนวอย) ของพระเจ้ากรุงสยามในเวลาที่ยาษทุท
จะได้พักอยู่ในกรุงปารีส และในข้ออื่น ๆ ที่ท่านได้ขอรับรองมาสำหรับ
ยาษทุทนั้น ข้าพเจ้าได้จัดตั้งไปเสร็จแล้ว

วันที่ ๑๔ เดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๖๘๔ (พ.ศ. ๒๒๒๗)

คัดจากจดหมายมองซิเออร์วาเซมิชัณนารีณกรุงปารีส

ถึง มากวิศเดอเซเนเล

ด้วยพระเจ้ากรุงสยามได้คิดเดือกให้ข้าพเจ้ามาพร้อมกับราชทูต (เอนวอย) ของพระองค์ ข้าพเจ้าจึงขอแจ้งให้ท่านทราบจ่าราชทูต สยามได้มาถึงกรุงปารีสแล้ว ข้าพเจ้าจะได้รอรับคำสั่งของท่านแล้ว แต่ท่านจะได้สั่งมา เพื่อจะได้จัดการทั้งปวงให้เต็มพระราชประสงค์ ของพระเจ้ากรุงสยามต่อไป

คัดจากจดหมายมากวิศเดอเซเนเล

ถึง มองซิเออร์แฟมานเนล

ลงวันที่ ๒๐ เดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๖๘๔ (พ.ศ. ๒๒๒๗)

เขียนที่ตำบลฟอนเตนบโล

ถ้ามองซิเออร์วาเซมิชัณนารีณ (เอนวอย) สยามจะมา ที่นั่นได้จะเป็นการดี เพราะฉะนั้นขอท่านได้บอกให้มองซิเออร์วาเซ ทราบด้วย และให้มองซิเออร์วาเซมาถึงนี่ก่อนวันจันทร์ปี ค.ศ. ๑๖๘๔ (พ.ศ. ๒๒๒๗)

ค่าอาหารการรับประทานของราชทูต (เอนวอย) สยาม ตั้งแต่วันที่ ๕ เดือนตุลาคมซึ่งเป็นวันถึงเมืองคาเต ถึงวันที่ ๑ เดือน

พฤศจิกายน เปนเงินรวม ๒๐๒๓ แพรง

ค่ารถและค่าพาหนะต่าง ๆ ตั้งแต่เมืองคาเตถึงกรุงปารีส ค่า
 เข้าบ้านและค่าเช่ารถที่กรุงปารีสรวมเป็นเงิน ๓๐๐๒ แฟรง
 รวมทั้งสิ้น ๓๐๒๗ แฟรง

คัดจากจดหมายเหตุ แมกูร์ก้าง
 ประจำเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๘๔
 (พ.ศ. ๒๒๒๗) หน้า ๓๐๖

ราชทูตแห่งประเทศสยามได้มาถึงแล้ว ท่านมาควิศเคอเซเนเด
 ได้จัดให้เจ้าพนักงานพาราซทูตสยามไปยังกรุงปารีส และได้หุ้ยราย
 ใช้จ่ายต่าง ๆ ได้ออกพระราชทรัพย์ของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ราชทูต
 สยามได้ไปหาท่านมาควิศเคอเซเนเดแล้ว

คัดจากจดหมายเหตุ แมกูร์ ประจำเดือน
 ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๔ (พ.ศ. ๒๒๒๗) หน้า ๒๔๕
 และหนังสือพิมพ์กาเซต ประจำปี
 ค.ศ. ๑๖๘๔ (พ.ศ. ๒๒๒๗) หน้า ๗๕๖

เมื่อวันที่ ๑๖ เดือนพฤศจิกายน เจ้าพนักงานได้นำข้าราชการ
 ผู้เป็นราชทูต (เอนวอย) ของพระเจ้ากรุงสยามไปพักยังบ้านของ
 ท่านมาควิศเคอเซเนเด เซเกรตารีออฟดีเคตท่านราชทูตได้มาในรถ
 ๒ หลัง ท่านมาควิศเคอเซเนเดได้คอยรับราชทูตสยามอยู่ในห้องว่า

ราชการ และได้ฟังคำชี้แจงของราชทูตซึ่งได้รับคำสั่งให้มาเจรจา
 ในพระนามของพระเจ้ากรุงสยาม เพื่อจัดการทำความตกลงให้มี
 คำขายคิดต่อกันในระหว่างไพร่ฟ้า ข้าแผ่นดิน ของพระเจ้ากรุง ฝรั่งเศส
 และประเทศสยามต่อไป เมื่อได้พบปะพูดจากันเสร็จแล้ว ราชทูต
 สยามจึงได้นำของต่าง ๆ อันเป็นของแปลก ๆ ซึ่งได้พามาจากเมือง
 ไทย ให้แก่มาควิศเดอเซเนเด

คัดจากบัญชีเงินปี ค.ศ. ๑๖๘๔ (พ.ศ. ๒๒๒๗)

บัญชีหมายเลข หน้า ๔๖

วันที่ ๒๒ เดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๘๔ (พ.ศ. ๒๒๒๗)

ค่าโสหุ้ยรายใช้จ่ายสำหรับราชทูต (เอนวอย) สยาม เงิน

๒๐๐๐ ๑๐๐๐

คัดจากบัญชีเงินปี ค.ศ. ๑๖๘๔ (พ.ศ. ๒๒๒๗)

บัญชี หน้า ๔๕

วันที่ ๒๒ เดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๘๔ (พ.ศ. ๒๒๒๗)

ตามคำสั่งได้จ่ายเงินค่าโสหุ้ยรายใช้จ่ายสำหรับราชทูต (เอนวอย)

สยามเงิน ๓๐๐๐ แพร่ง ค่าภาษี ๖๒ แพร่ง ๑๐ ซังค์ม

คัดจากหนังสือพิมพ์กาเซटना ๗๖๕ ประจำวันที่ ๒๗

เดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๘๔ (พ.ศ. ๒๒๒๗)

เจ้าพนักงานได้นำข้าราชการผู้เป็นราชทูต (เอนวอย) ของ
พระเจ้ากรุงสยามไปยังพระราชวังเวอซาย และมองซีเออร์วาเซมิซัน
นาร์กไปด้วย ราชทูตสยามได้ไปยังห้องที่พักของมองซีเออร์เดอ
ครวีซึเด้นาบค็และเซเกรคาร์อ็อฟส์เค็ค มองซีเออร์เดอครวีซึได้คอย
รับราชทูตสยามอยู่ที่ห้องทำราชการ

คัดจากบัญชีเงินปี ค.ศ. ๑๖๘๔ (พ.ศ. ๒๒๒๗)

บัญชีหน้า ๔๕ ประจำวันที่ ๑๓ เดือนธันวาคม

ค.ศ. ๑๖๘๔ (พ.ศ. ๒๒๒๗)

ค่าใช้จ่ายสำหรับราชทูต (เอนวอย) สยาม ๕๐๘๓ แฟรง ๖
คำภาษ ๘๓.๖.๘

คัดจากบัญชีเงินปี ค.ศ. ๑๖๘๔ (พ.ศ. ๒๒๒๗) หน้า ๔๖

วันที่ ๑๘ เดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๔ (พ.ศ. ๒๒๒๗)

ค่าใช้จ่ายของราชทูต (เอนวอย) สยามเป็นเงิน ๓๐๐๐ แฟรง

ปี ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘) วันเดือนไม่มี

คัดจากจดหมายมองซิเออร์ บรีซาเซย์

ถึงมาควิสเดอเซเนเล

พวกขุนนาง (ไทย) มีความน้อยใจที่ไปได้รับความไม่พอใจจาก เจ้าพนักงานฝรั่งเศสในคราวแรกที่ไปดูตะคอน จนถึงกับพวกขุนนาง ไทยได้ตกลงใจจะไม่ยอมไปดูตะคอนสำหรับไปถุกความไม่พอใจเช่นนั้น อีกต่อไป ตามที่ข้าราชการไทยได้ตกลงใจเช่นนั้นก็อธิบายว่า เมื่อ พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสมีพระราชดำรัสสั่งให้ทำประการใด พวกไทย ก็พร้อมอยู่ที่จะทำตามพระราชโองการทุกประการ แต่การที่จะไป ดูตะคอนนั้นพวกข้าราชการไทยเชื่อว่าเป็นด้วยมองซิเออร์วาเซ และ มองซิเออร์แฟมาเนลจะต้องการให้ไปเอง มิใช่พระราชประสงค์ของ พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส แต่หากมองซิเออร์วาเซและมองซิเออร์แฟ มาเนลเอาพระราชโองการมาอ้างเอาเองต่างหาก

พวกข้าราชการไทยได้ตั้งใจไว้แล้วว่า จะต้องการเข้าเฝ้าเพื่อถวาย บังคมตากดับ เพราะฉะนั้นควรจะเขียนจดหมายถึงมองซิเออร์บดองโค บอกว่าเป็นอันตกลงให้ข้าราชการไทยได้เฝ้า เพื่อถวายบังคมตาม ประสงค์ และให้บอกต่อไปด้วยว่า พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสมีพระราช ประสงค์จะให้ขุนนางไทยไปดูตะคอน จดหมายที่จะมีไปถึงมองซิเออร์ บดองโคฉบับนี้ ควรให้หาเวลาที่มองซิเออร์วาเซไม่อยู่ จึงให้ มองซิเออร์บดองโคนำจดหมายฉบับนี้ให้ตามคุณได้ เพราะพวกขุนนาง

ไทยมีความสงสัยใคร่ใฝ่ใจมองซีเออร์ว่าเซแล้ว เมื่อถามได้เห็น
จดหมายแล้วจะได้เล่าให้พวกขุนนางไทยฟังว่าตัวได้เห็นเปนพยานเอง
ขอให้ท่านสังเกตอีกข้อ ๑ ว่าการที่จะให้มองซีเออร์ว่าเซไป
ดูตะคอนโดยไม่ได้รับคำสั่งนั้น ดูจะเป็นการไม่เหมาะสม เพราะผู้ที่เป็น
มิชชันนารีไม่ควรจะมาเกี่ยวข้องของในการวันเวียงเช่นนี้เลย

คัดจากบาญชีเงินปี ค.ศ. ๑๖๘๔ (พ.ศ. ๒๒๒๗) หน้า ๔๖

ลงวันที่ ๑๖ เดือนมกราคม ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๗)

ค่าได้หุ้ยการใช้จ่ายสำหรับราชทูต (เอนวอย) ดยาม

๓๐๐๐ แพรง

คัดจากหนังสือพิมพ์กาเซต

ปี ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘) หน้า ๓๕

ขุนนางผู้เป็นราชทูต (เอนวอย) ของพระเจ้ากรุงสยาม จะได้
ไปดูตะคอนร้อง ซึ่งได้เดินเปนครั้งที่ ๒ ถวายพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส
ณพระราชวังเวอซาย ณวันที่ ๑๖ เดือนมกราคม

ณวันที่ ๑๗ ราชทูต (เอนวอย) ดยาม ได้ไปตามมองซีเออร์
คอดแบเดอครวีซีเดนามดี และเซเกรตารีออฟดีเค การที่ไป
ตามเดนามดีคราวนี้ได้ทำพิธีต่าง ๆ อย่างเดียวกับเมื่อข้าราชการไทย
ได้มาหาในคราวแรก และมองซีเออร์ว่าเซก็มาพร้อมกับข้าราชการ

ไทยด้วย แต่เจ้าพนักงานได้พาข้าราชการไทยไปตามาคิวเคอ
เซเนเลเซเกรตารีออฟดีเพิต โดยมีพิธีอย่างเดียวกัน

คัดจากจดหมายมาควิสเคอเซเนเล ถึงมองซิเออร์มอเรลี
ลงวันที่ ๒๐ เดือนมกราคม ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๗)
เขียนที่ตำบลซำบอ

ราชทูต (เอนวอย) ดัยามจะออกจากกรุงปารีสเพื่อไปเมือง
เบรดที่อยู่อแล้ว แต่ถึงคั้งนั้นท่านก็ยังไม่ได้แจ้งให้ข้าพเจ้าทราบไม่ว่า
ท่านได้จัดการในเรื่องนี้ไปแล้วประการใด และท่านได้ตั้งผู้ที่จะต้อง
ไปกับราชทูตดัยามอย่างไร แต่เป็นการจำเป็นที่ข้าพเจ้าจะต้องพบ
กับผู้ที่ไปกับราชทูตดัยาม และจำเป็นที่ท่านจะต้องมาหาข้าพเจ้า
ณที่นี้ เพื่อจะได้พูดกันในเรื่องนี้อีกต่อไป

คัดจากบาญชีเงิน ปี ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘) หน้า ๔๑
ประจำวันที่ ๒๐ เดือนมกราคม ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๗)
จ่ายให้มองซิเออร์เคอดีดี ค่ารถสำหรับราชทูต (เอนวอย)
ดัยาม ๘๐๐ แฟรง
จ่ายให้มองซิเออร์เรนยัง ณวันเดียวกันเป็นค่าใช้จ่ายของราชทูต
ดัยาม ๒๐๐๐ แฟรง

หนังสือเดินทางสำหรับมองซิเออร์เคอติคต์ ซึ่งมีหน้าที่ต้องพา
 ราชทูต (เฮนวอย) ดยาม ออกจากกรุงปารีสไปยังเมืองเบรด์ต์
 ณวันที่ ๒๓ เดือนมกราคม ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๗) คัดจาก
 คำสั่งของพระเจ้าแผ่นดินอันเกี่ยวข้องกับกรทหารเรือ หน้า ๕๖

คัดจากพระราชหัตถ์ของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส
 ถึงมองซิเออร์เคอติคต์ ลงวันที่ ๒๘ เดือนมกราคม
 ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๗)

ด้วยข้าราชการ (ไทย) ได้ออกจากกรุงปารีสเพื่อไปเมืองเบรด์ต์
 ได้ ๕ วันมาแล้ว และเซอวาเตียเดอโซมองก็จะได้รับตามไปด้วย
 เพราะฉะนั้นให้เตรียมการทุก ๆ อย่าง และของสิ่งใดที่จะต้องมันทุก
 ลงเรือ ตัวโซ ก็ให้รับมันทุกเดี่ย และให้เตรียมการให้พร้อมเพื่อ
 เซอวาเตียเดอโซมองได้ไปถึงเมืองเบรด์ต์ ก็ให้ได้ออกเรือภายใน
 ๒-๓ วันทีเดียว

คัดจากบัญชีเงินประจำ ปี ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)
 หน้า ๔๐ ลงวันที่ ๒๗ เดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๗)
 ตามคำสั่งให้จ่ายเงินสำหรับการใช้จ่ายของราชทูต (เฮนวอย)
 ดยาม ๘๘๖๒,๑๕ ค่าภาษี ๓๘๔,๓๒.๕

คัดจากบาญชีเงินประจำปี ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๘)
นำ ๔๑ วันที่ ๓๑ เดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๖๘๕ (พ.ศ. ๒๒๒๙)
จ่ายขาดให้มองซีเออร์เรนยัง สำหรับการใช้จ่ายของราชทูต
สยาม ๒๐๒๒,๑๕

ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๙)

จดหมายบันทึกของเซอวาเลียเดอโชมอง กล่าวถึงการ
ที่ควรจะทำสำหรับรับรองราชทูตสยาม เทียบกับกรณีที่
พระเจ้ากรุงสยามได้ทรงรับรองเซอวาเลียเดอโชมอง
เมื่อปี ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๙)

เมื่อข้าพเจ้าได้มาถึงต้นคอนแม่น้ำเจ้าพระยา ข้าพเจ้าได้จัดให้
มองซีเออร์เลอวาเซมิชชันนารีล่วงหน้าไปก่อน เพื่อไปบอกให้ทราบว่
ข้าพเจ้าได้มาถึงแล้ว พอพระเจ้ากรุงสยามได้ทรงทราบก็ได้มีรับสั่ง
ให้ข้าราชการในราชสำนัก ๒ นายตงมาหาข้าพเจ้า เพื่อแสดงควม
ยินดีในการที่ข้าพเจ้าได้เคิรทางมาโดยสวัสดิภาพ และเพื่อแสดงว่
พระเจ้ากรุงสยามทรงพระโสมนัสยินดียิ่งนักที่ได้ทรงเห็นราชทูตของ
พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้มาถึงพระราชอาณาจักรสยาม กับรับสั่งให้
มาตั้งว่าการที่ข้าราชการไทยได้ไปถึงเมืองเบรสต์เราได้จัดการรับรอง
อย่างไร เพื่อทางฝ่ายไทยจะได้รับการให้เหมือนกันเป็นการตอบแทน

ภายหลังอีกดีห้าวัน พระเจ้ากรุงสยามได้มีรับสั่งให้ข้าราชการอีก
 ๒ นายอันมียศใหญ่กว่าข้าราชการที่มาแล้วให้นำหาข้าพเจ้า และ
 เชิญกระแสนับตั้งมาบอกข้าพเจ้าว่า ถ้าข้าพเจ้าจะต้องการขึ้นบก
 เมื่อไรก็ได้แล้วแต่ใจข้าพเจ้า เพราะได้ทรงจัดการตั้งปวงคอยต้อนรับ
 รับข้าพเจ้าเสร็จแล้ว และว่าพระเจ้ากรุงสยามทรงคอยข้าพเจ้าอยู่
 แล้วด้วย

ในวันนั้นเองข้าพเจ้าจึงได้ตั้งเรือเล็กขึ้นไปจนถึงปากน้ำจึงได้พบ
 เรือยาวของพระเจ้ากรุงสยาม ๕ ลำ ๆ ๑ นั้นลำหรับตัวข้าพเจ้า เป็น
 เรือทงามอย่างที่สุด อีก ๔ ลำเป็นเรือสั้นกว่าเรือของข้าพเจ้าสำหรับ
 บันทุกข้าราชการที่มากับข้าพเจ้า และยังมีเรืออื่น ๆ อีกหลายลำ
 สำหรับบันทุกข้าวไพร่และคนใช้ของข้าพเจ้า มีข้าราชการไทย ๒ นาย
 มาคอยต้อนรับและคอยพาไปตั้งถึงที่พัก ครั้นได้เตรียมเรือขึ้นไปได้
 หนทางประมาณ ๓ ไมล์ ก็พบผู้รักษาบางกอก และผู้รักษาเมือง
 เพ็ชรบุรีกับขุนนางข้าราชการและคนใช้พาเรือยาวมาประมาณ ๔๐ ลำ
 มาคอยต้อนรับอยู่ ผู้รักษาเมืองบางกอกและผู้รักษาเมืองเพ็ชรบุรี
 ได้ไปกับข้าพเจ้าจนถึงที่พักนอน และได้ไปด้วยตลอดถึงกรุงศรี
 อโยธยา เมื่อไปถึงที่พักนอนและเมื่อถึงที่รับประทานอาหาร ได้มี
 ข้าราชการขึ้นตำหตายคนมาคอยรับรองอยู่ และเมื่อไปถึงเมืองใด
 ผู้รักษาเมืองนั้น ๆ พร้อมด้วยข้าราชการและเจ้าพนักงานในเมืองนั้น

ก็คอยต้อนรับข้าพเจ้าอยู่ ถ้าที่ใดมีปืนใหญ่เจ้าพนักงานรักได้ยิงปืนใหญ่ค้ำับข้าพเจ้าทุกแห่ง

ถ้าเวลาที่ราชทูตสยามจะไปประเทศฝรั่งเศสนั้น เมื่อราชทูตไปถึงเมืองเบรด์ส์แล้ว ก็ควรจะเฆอรถหนึ่งของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสไปคอยรับ และเมื่อราชทูตสยามได้ผ่านไปถึงเมืองโคคาบโด ก็ควรจะจัดการรับรองให้เป็นเกียรติยศเหมือนกับที่ไทยได้รับรองข้าพเจ้าในคราวนี้ และเมื่อถึงที่รับประทานอาหารกลางวันและกลางคืน ก็ควรจะให้มีข้าราชการมาคอยต้อนรับทุก ๆ วัน ที่สำหรับให้ราชทูตสยามพักรับประทานอาหารนั้น ก็ควรจะเลือกคนเพาะทำเตที่เปนทำเดชนที่ ๑ และควรจะให้พักตามบ้านที่สัสมควรที่สุด เพราะในส่วนตัวข้าพเจ้านั้น เมื่อไปพักในบ้านหลังโค ก็เป็นบ้านที่ไทยได้จัดทำขึ้น โดยนเพาะ และได้ตกแต่งประดับประดาอย่างงดงามที่สุดทุกแห่ง ในที่พักของข้าพเจ้าทุกแห่ง มีแท่นใหญ่ ๑ แท่นคาดผ้าไหมทอง มีเก้าอี้ใหญ่ ๑ ตัว หมอนอย่างงาม ๆ หลายหมอน และขนนางไทยก็ตามไปตั้งข้าพเจ้าจนถึงแท่นที่พักแล้วจึงถอยออกไป เพราะฉะนั้นถ้าราชทูตสยามไปถึงประเทศฝรั่งเศสแล้ว ถ้าที่เมืองใดมีปืนใหญ่ก็ควรจะให้ยิงปืนใหญ่รับเปนค้ำับทุกแห่ง เมื่อเวลาราชทูตสยามจะเข้ากรุงปารีส ก็ควรจะจัดการให้ราชทูตได้เข้ากรุงเปนเกียรติยศให้งามที่สุดที่จะทำได้ เพราะเมื่อข้าพเจ้าได้เข้ากรุงศรีอยุธยา นั้น ไทยได้จัดการรับรองข้าพเจ้าอย่างใหญ่โตงดงามมาก จะหาสิ่งใดมาเปรียบไม่ได้

และไทยได้ให้เกียรติยศพิเศษแก่ข้าพเจ้าหลายอย่างแปลกกว่าราชทูต
 ทั้งปวงที่ได้เคยไปเจริญทางพระราชไมตรีกับเมืองไทยมาแล้ว จน
 ที่สุดราชทูตประเทศมณฑล ประเทศเปอเซีย และประเทศจีน ก็มีได้
 รับเกียรติยศพิเศษดังข้าพเจ้า และชื่อนี้เป็นเรื่องที่รู้ได้แน่จริง เพราะ
 ไทยเป็นคนที่มีกิตติคุณมาก เมื่อทำการดังใดลงไปแล้ว ก็ต้องจดไว้
 เป็นตายนิตยฉันทน์อักษรเสมอ

คัดจากจดหมายบันทึกที่เกี่ยวข้องพิธีการต่าง ๆ

ประจำปี ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๕)

ว่าด้วยจะจัดการรับราชทูตของพระเจ้ากรุงสยามในประเทศ
 ฝรั่งเศสอย่างไร

เมื่อราชทูตสยามมาถึง ให้ยิงปืนใหญ่รับทุกแห่ง

หัวหน้าราชทูร (หลอดแมร์) และเจ้าพนักงานเจ้าหน้าที่ต่าง ๆ
 ในเมืองใหญ่ ๆ นั้น ให้ออกไปคอยรับราชทูตสยามที่ประตูเมือง
 เมื่อราชทูตมาถึงก็ให้กล่าววาจาต้อนรับแล้วจึงให้ของต่าง ๆ ตามแต่
 จะได้ตกลงกันไว้ว่าจะให้อะไรบ้าง

ให้ตั้งรถม้าไปคอยรับราชทูตสยามที่เมืองออติยง และทาง
 ที่จะเดินนั้นก็ให้เดินผ่านตำบลฟอนเคนบโด เมื่อราชทูตสยามไปถึง
 เมืองออติยง พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสจะได้จัดข้าราชการในพระราชสำนัก
 ไปคอยต้อนรับ

ให้มองซิเออร์บอนเนย ผู้มีหน้าที่นำราชทูต ไปคอยรับราชทูต
สยามที่ตำบลฟอนเคนบโด

ให้พาราทูตสยามมาที่ตำบลแวงเซเนก่อน เพื่อจะได้ปรึกษา
หารือทำความเข้าใจในเรื่องที่ราชทูตสยามจะได้เข้ากรุงปารีส

คัดจากจดหมายมองซิเออร์เดคดูโซ

ถึงมองเซนเยอร์เดอเซเนเล เขียนที่เมืองเบรสต์

ณวันที่ ๑๘ เดือนมิถุนายน ค. ศ. ๑๖๘๖ (พ. ศ. ๒๒๒๙)

มองซิเออร์เดคดูโซบอกว่าเรือดำงัวโซได้มาถึงแล้ว ผู้ที่มาใน
เรือดำงัวโซนั้น มีมองซิเออร์เดอโซมองกับราชทูตสยาม มองซิเออร์
เดคดูโซได้ทำความเข้าใจกับมองซิเออร์เดอโซมองว่า เมื่อราชทูต
สยามได้ก้าวขึ้นบกเวตาไร ก็จะได้จัดการรับรองโดยให้เกียรติยศ
ที่สุดที่จะทำได้

คัดจากจดหมายมาควิสเดอลาเวแดงอามอเล

ถึงมาควิสเดอเซเนเล

ลงวันที่ ๒๑ เดือนมิถุนายน ค. ศ. ๑๖๘๖ (พ. ศ. ๒๒๒๙)

มาควิสเดอลาเวแดงอามอเล ถามมาว่า เมื่อราชทูตสยามมา
ถึงแล้วจะให้จัดการรับรองให้เปนมเกียรติยศอย่างไรบ้าง และถ้าได้

พาราซทูตสยามเคิรทางบกมาแล้ว จะให้ทำอย่างไร เพราะพาราซทูต
สยามจะต้องเคิรทางในเขตที่มากิวค้เคอตาว่าแดง อามอเลปกกรอง
อยู่ถึง ๕๐ ไมล์

คัดจากจดหมายมองซีเออร์เคคดูโซ

ถึงมากิวค้เคอเซเนเล เขียนที่เมืองเบรสต์

ณวันที่ ๒๑ เดือนมิถุนายน ค. ศ. ๑๖๘๖ (พ. ศ. ๒๒๒๕)

บุษบก ภาษาฝรั่งเศสใช้คำว่าเครื่อง (Machine) ที่ทำมาจาก
เมืองไทยสำหรับบันจุพระราชดำณที่จจะมาถวายพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสนั้น
ได้ซำรุดมาตามทาง มองซีเออร์เคคดูโซได้จัดขำงลงไปในเรือดัวโซ
เพื่อไปซ้่อมแซมบุษบก เพราะพาราซทูตสยามไม่ยอมซ้่อมจากเรือ นอก
จากจะซ้่อมพร้อมกับุษบกแะพระราชดำณ

มองซีเออร์เคคดูโซได้ไปจัดการกั นายโฮเคตที่เมืองเบรสต์
ด้ำหรับจัดที่ให้ผู้ที่มากัพาราซทูตสยามมีจำนวนเกือบ ๔๐ คนพักแะ
รับประทำนอาหาร ส่วนด้วพาราซทูตสยามนั้น มองซีเออร์เคคดูโซจะ
ได้ให้พักในบ้านของมองซีเออร์เคคดูโซเอง แะจะได้จัดหาอาหาร
ให้รับประทำนอย่างด้ที่สุดที่จจะหาได้

คัดจากจดหมายมาควิศเดอเซเนเล

ถึงมองซีเออร์เดกลูโซ

ลงวันที่ ๒๔ เดือนมิถุนายน ค. ศ. ๑๖๘๖ (พ. ศ. ๒๒๒๕)

มาควิศเดอเซเนเลบอกมาให้มองซีเออร์เดกลูโซทราบว่า ได้มี
จดหมายตั้งให้มองซีเออร์ไวตร็ครู้ให้พาเรือออกจากท่าเรือเมือง
เบรสต์และให้ไปจอดเรือที่ท่าซาฟร์เดอกราช เพื่อให้ราชทูตสยาม
ซึ่งอยู่ในเรือนคนไต่ชนบก

เวลานี้มาควิศเดอเซเนเลยังรอฟังข่าวว่าเรือจะออกจากท่าเมือง
เบรสต์เมื่อไรจะได้จัดนักการให้ไปคอยรับหนังสือตอบด้วยแล้ว

คัดจากจดหมายมาควิศเดอเซเนเล

ถึงมองซีเออร์ไวตร็ครู้

ลงวันที่ ๒๔ เดือนมิถุนายน ค. ศ. ๑๖๘๖ (พ. ศ. ๒๒๒๕)

มาควิศเดอเซเนเลได้นำความกราบทูลต่อพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส
ให้ทรงทราบว่ามีมองซีเออร์ไวตร็ครู้ได้มาถึงเมืองเบรสต์แล้ว จึงมี
รับสั่งให้มาควิศเดอเซเนเลตั้งจดหมายมายังมองซีเออร์ไวตร็ครู้ว่า มี
พระราชประสงค์ให้มองซีเออร์ไวตร็ครู้เดินไปออกจากเมืองเบรสต์
ไปยังท่าซาฟร์เดอกราช เพื่อไปส่งราชทูตสยามให้ขึ้นบกณที่นั้น
แล้วให้นำราชทูตสยามมอบไว้กับมองซีเออร์เดอคอมองมอต่อไป

คัดจากจดหมายมาควิศเดอเซเนเล ถึงมองซีเออร์มองมอ

มาควิศเดอเซเนเลแจ้งให้มองซีเออร์มองมอทราบตามข้อความ
ที่ได้ตั้งไปยังมองซีเออร์เดคตูลูโซแล้ว และบอกให้ทราบว่าพระเจ้า
กรุงฝรั่งเศสมีพระราชประสงค์ให้ราชทูตสยามได้อยู่ในที่สบาย และ
ให้หาของเครื่องใช้ต่าง ๆ ไว้ให้ราชทูตสยามด้วย ในระหว่างที่
ข้าราชการในราชสำนักของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ซึ่งได้โปรดจัดให้
ไปรับราชทูตสยาม ยังไปไม่ถึงนั้น ก็ให้มองซีเออร์มองมอจัดการ
ทั้งปวงตามที่ใดก็ตามมาแล้ว

คัดจากจดหมายมาควิศเดอเซเนเล ถึงมองซีเออร์เดคตูลูโซ

ลงวันที่ ๒๕ เดือนมิถุนายน ค. ศ. ๑๖๘๖ (พ. ศ. ๒๒๒๕)

มาควิศเดอเซเนเลบอกมาให้มองซีเออร์เดคตูลูโซทราบว่า พระ
เจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ทรงเปลี่ยนพระราชดำริที่แล้ว คือที่มีรับสั่งในชั้น
เดิมให้เรือดัวโซออกจากเมืองเบรด์ต์ ไปยังท่าซาฟร์เดอกราซนั้นโปรด
ให้งดเสีย เพราะฉะนั้นในส่วนของราชทูตสยามที่มากับเรือดัวโซนั้น พระ
เจ้ากรุงฝรั่งเศสได้โปรดจัดให้มองซีเออร์ดีคอฟ ข้าราชการในราช
สำนักลงไปยังเมืองเบรด์ต์ เพื่อไปต้อนรับและนำราชทูตสยาม
และมองซีเออร์ดีคอฟจะได้ออกจากกรุงปารีสไปเมืองเบรด์ต์ในวัน

พรุ่งนี้ เพราะฉะนั้นในระหว่างที่มองซีเออร์ได้คอปยั้งไปไม่ถึงเมือง
เบรดส์นั้น ก็ให้มองซีเออร์โคคดูโซเป็นธุระจัดการหาเครื่องใช้ต่าง ๆ
ให้แก่ราชทูตสยาม และให้มองซีเออร์โคคดูโซจัดหารถเตรียมไว้
เพื่อรับราชทูตสยามเคิรทางบกไปเมืองนาคส์ เมื่อมองซีเออร์คอป
ได้ไปถึงเมืองเบรดส์แล้ว ก็ให้มองซีเออร์โคคดูโซปรึกษาหารือกับ
มองซีเออร์คอป และถ้ามองซีเออร์คอปจะต้องการอย่างใด ก็
ให้มองซีเออร์โคคดูโซจัดหาให้ตามความต้องการ อนึ่งมาควิคเคอ
เซเนเดก็ได้จัดให้มองซีเออร์ซัดส์ไปยังเมืองเบรดส์แล้ว เพราะฉะนั้น
ถ้ามองซีเออร์ซัดส์ต้องการผู้คนสำหรับในราชการของราชทูตสยาม
แล้ว ก็ให้มองซีเออร์โคคดูโซจัดหาคนให้ตามความต้องการทุก
ประการ ในส่วนของเครื่องราชบรรณาการและของต่าง ๆ ของ
ราชทูตสยาม อันไม่เป็นของที่จำเป็นจะต้องไปพร้อมกับตัวราชทูตนั้น
ก็ให้เอาสิ่งของเหล่านั้นมันทุกลงเรือเล็ก ตั้งไปท่าฮาร์ฟเดอกราทาง
เรือ ในเรื่องนี้มาควิคเคอเซเนเดได้มีคำสั่งไปยังมองซีเออร์มองมอ
ให้เป็นธุระคอยรับของเหล่านั้นแล้ว

คัดจากจดหมายมาควิคเคอเซเนเด

ถึงมองซีเออร์เดอมองมอ

ลงวันที่ ๒๕ เดือนมิถุนายน ค. ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๙)

มาควิคเคอเซเนเดบอกมาให้มองซีเออร์มองมอทราบว่า การ
ที่จะให้ราชทูตสยามไปขึ้นบกที่ท่าฮาร์ฟเดอกราทานั้น พระเจ้ากรุง

ฝรั่งเศสได้ทรงเบียดเบียนพระราชดำริที่แล้ว และบอกให้ทราบ ว่า ของ
เครื่องราชบรรณาการและของต่าง ๆ ของราชทูตสยาม มาควิศเคอ
เซเนเลได้ตั้งให้มันทุกดวงเรือส่งไปที่ท่ายาฟร์เคอกราชแล้ว เพราะฉะนั้น
เมื่อของต่าง ๆ เหล่านี้มาถึงแล้ว ก็ให้มองซิเออร์มองมอรับไว้แล้ว
ให้ขนขึ้นจากเรือ จึงมันทุกดวงเรือถ่าอื่นนำส่งไปยังกรุงปารีสต่อไป

คัดจากจดหมายมาควิศเคอเซเนเล

ถึงมองซิเออร์เคอเฟอมอง

ลงวันที่ ๒๕ เดือนมิถุนายน ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๙)

มาควิศเคอเซเนเลตั้งมา ให้มองซิเออร์เคอเฟอมองตั้งบรรดา
เด็มนัสนักการทั่วไปว่า ของต่าง ๆ ทั้งต้นซึ่งมองซิเออร์ดีคอฟซ้าราช
การในราชสำนัก (ฝรั่งเศส) รับรองว่าเป็นของ ๆ ราชทูตสยามแล้ว
ก็ให้เด็มนัสนักการปล่อยของนั้นโดยไม่ต้องตรวจตราอย่างใด

คัดจากจดหมายมาควิศเคอเซเนเล

ถึงมองซิเออร์เดกลูไซ

ลงวันที่ ๒๖ เดือนมิถุนายน ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๙)

ด้วยข้าพเจ้าได้ทราบว่าราชทูตสยามมีความประสงค์จะเชิญพระ
ราชดำเนินของพระเจ้ากรุงสยามมากับบุษบก ภาษาฝรั่งเศสใช้คำว่า
เครื่อง (Machine) แต่บุษบกนั้นถ้าจะมาจากทางบกจะเป็นการติดขัดและ

ลำบากมาก เพราะฉะนั้นให้ท่านชี้แจงให้ราชทูตสยามเข้าใจว่าการที่
ทำเช่นนั้นผิดด้วยแบบธรรมเนียมของประเทศฝรั่งเศส ถ้าจะนำบุษบก
และของต่าง ๆ มาทางเรือมาขึ้นที่ท่าฮาฟร์จะเป็นการดีควมมากกว่า
และจำเป็นด้วย ในส่วนพระราชดำตั้นนั้น ถ้าราชทูตสยามจะต้องการ
เชิญติดตัวไปก็ได้ เมื่อถึงกรุงปารีสแล้วถ้าราชทูตเห็นสมควรที่จะ
เชิญพระราชดำตั้นบุญจุนบุษบก เพื่อถวายต่อพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส
ก็ได้ เพราะบุษบกคงจะไปถึงกรุงปารีสก่อนตัวราชทูต

คัดจากจดหมายมาควิสเคอเซเนเล

ถึง มองซิเออร์เดอลาวาแดง

ลงวันที่ ๒๖ เดือนมิถุนายน ค. ศ. ๑๖๘๖ (พ. ศ. ๒๒๒๕)

ด้วยข้าพเจ้าได้นำความตามจดหมายของท่านที่กล่าวด้วยเรื่อง
ราชทูตสยามขกราบทูลต่อพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสแล้ว ทรงพระราช
ดำริเห็นว่าในเวลาที่ราชทูตสยามจะได้ผ่านเมืองต่าง ๆ ในมณฑล
ของท่านนั้น ยังไม่จำเป็นที่จะทรงกระการว่าจะควรรับรองราชทูต
สยามอย่างไร เพราะฉะนั้นให้ท่านออกแต่คำสั่งให้จัดหารถเตรียมไว้
เท่านั้น และถ้ามองซิเออร์ด์คอปฟ้าราชการในราชสำนักของพระ
เจ้ากรุงฝรั่งเศส จะต้องการตั้งไต่ดำหรับราชทูตสยามแล้ว ก็ให้
ท่านจัดทำให้ตามความต้องการของมองซิเออร์ด์คอปฟ้าทุกประการ

คัดจากจดหมายมองซีเออร์เดคคูลูโซ

ถึง มาควิสเดอเซเนเล เขียนที่เมืองเบรสต์

ลงวันที่ ๒๕ เดือนมิถุนายน ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๕)

ในระหว่างที่มองซีเออร์เดคคูลูโซ และมองซีเออร์ซีตังยังไปไม่ถึงเมืองเบรสต์นั้น มองซีเออร์เดคคูลูโซจะได้จัดการอย่างดีที่สุดเตรียมไว้สำหรับพาราชทุตส์ยามไปเมืองนาคต์ ตั้งแต่ราชทุตส์ยามได้ขึ้นจากเรือก็ได้ไปพักอยู่ที่บ้านมองซีเออร์เดคคูลูโซ และจะได้ให้พักอยู่ในบ้านนั้นต่อไปจนกว่าจะได้ออกจากเมืองเบรสต์ ส่วนข้าราชการที่มากับราชทุตส์ยามนั้น มองซีเออร์เดคคูลูโซได้เป็นธุระจัดการให้ไว้ที่ที่พักเป็นที่เรียบร้อยดีแล้ว

มองซีเออร์เดคคูลูโซได้สังเกตเห็นว่าราชทุตส์ยามมีความพอใจในการรับรองและพอใจในการที่มีคนไปเยี่ยมเยียนทุก ๆ วัน

คัดจากจดหมายมาควิสเดอเซเนเล

ถึง มองซีเออร์เดคคูลูโซ

ลงวันที่ ๓๐ เดือนมิถุนายน ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๕)

มาควิสเดอเซเนเลบอกไปว่า ในการที่เกี่ยวกับราชทุตส์ยามนั้น มาควิสเดอเซเนเลทราบในพระราชประสงค์ของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ดี การที่มองซีเออร์เดคคูลูโซได้ไปจัดการกับนายโยเดคคูลูโซสำหรับเดียงคูลูข้าราชการที่ไปกับราชทุตส์ยามนั้นเป็นการชอบแล้ว และใน

ส่วนอาหารการรับประทานของราชทูตสยามนั้น ก็ให้มองซิเออร์
เดคลูโซทำบัญชีไว้ เพราะไม่จำเป็นจะต้องออกเงินส่วนตัวมองซิ
เออร์เดคลูโซสำหรับการเลี้ยงดูราชทูตสยาม

ในส่วนค่าใช้จ่ายของมองซิเออร์ เดอโวตรีคูร์ ที่ต้องจ่ายค่าเลี้ยง
อาหารทั้งขาไปและขามานั้น จะต้องทราบว่ามองซิเออร์ โวตรีคูร์
ได้จ่ายค่าอะไรบ้าง แต่ให้ทำบัญชีขึ้นให้ทราบว่าเงินที่เจ้าพนักงาน
ได้ร้องจ่ายให้ไป ยังเหลืออยู่หรือยังขาดอีกมากน้อยเท่าใด

คัดจากจดหมายมองซิเออร์เดคลูโซ

ถึง มาควิสเดอเซเนเล

เขียนที่เมืองเบรสต์

ลงวันที่ ๑ เดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๘)

ราชทูตสยามได้ตกลงยอมแล้วที่จะให้พาบุษบกไปทางเรือตาม
คำสั่งของท่าน เพราะราชทูตสยามได้รับคำสั่งมาให้กระทำตามใจเรา
ทุกอย่าง เพราะฉะนั้นมองซิเออร์เดคลูโซจะได้จัดการให้เอาบุษบก
ลงบัญชีหีบเดียว และจะได้เอาบันทุกลงเรือพร้อมกับหีบของอื่น ๆ
ส่วนพระราชสำนักนั้นราชทูตสยามจะได้เชิญติดตัวไปด้วย บุษบก
ไม่ใช่เป็นของใหญ่โตหนักหนาอะไร

มองซิเออร์ เดอตาวาแดงได้เตรียมรถและม้าสำหรับที่จะพา
ราชทูตสยามไปยังเมืองนาคต์ไว้พร้อมแล้ว ถ้ามองซิเออร์ดีคอฟ

กับมองซิเออร์ ชีตต์มาถึงเวลาใด ราชทูตสยามก็จะออกจากเมือง
เบรสต์ได้ทีเดียว

คัดจากจดหมายมองซิเออร์เดอลาเวแดง

ถึง มาควิสเดอเซเนเล

เขียนที่เมืองกำโกต์

ลงวันที่ ๓ เดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๙)

รótสำหรับราชทูตสยามนั้น จะได้เตรียมไว้ให้พร้อมเสร็จใน
วันที่ ๖ ซึ่งเป็นวันที่มองซิเออร์ เดคลูโซได้กำหนดไว้

คัดจากหนังสือพิมพ์กาเซต

ประจำวันที ๖ เดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๙)

ณกรุงปารีส หน้า ๓๓๔

ข้าราชการตามนายซึ่งเป็นราชทูตของพระเจ้ากรุงสยาม ซึ่งได้
มาถึงเมืองเบรสต์พร้อมกันเชอวาเดย์เดอโซมองนั้น ได้ออกจาก
เมืองเบรสต์เพื่อไปยังกรุงปารีสแล้ว

หน้า ๓๔๗ ของหนังสือพิมพ์กาเซตเป็นข่าวเด่าถึงเรื่องทีเชอวาเดย์
เดอโซมองได้เป็นราชทูตฝรั่งเศสไปเจริญทางพระราชไมตรีกับพระเจ้า
กรุงสยาม

คัดจากจดหมายมาควิศเคอเซเนเล

ถึง มองซิเออร์เดอมองมอ

ลงวันที่ ๑๒ เดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๙)

ด้วยมองซิเออร์เดคดูโซได้มีจดหมายมายังข้าพเจ้าบอกว่าจะ
ของต่าง ๆ ที่ราชทูตสยามได้นำมานั้น มองซิเออร์เดคดูโซได้จัด
บันทุกลงเรือที่เมืองเบรด์ส์ เพื่อส่งไปยังเมืองรูอ็งแล้ว เพราะฉะนั้น
ให้ท่านแจ้งไปให้มองซิเออร์คองเดตทราบ และให้ท่านสั่งมองซิ
เออร์คองเดตให้เป็นพระคอยรับเอาของขึ้นจากเรือ แล้วให้จัดของ
เหล่านั้นบันทุกลงเรือลำอื่นส่งไปกรุงปารีสต่อไป และให้ท่านกำชับ
มองซิเออร์คองเดตให้จัดการระวางทุกอย่างอย่าให้ของเหล่านั้นได้เสีย
หายหรือชำรุดได้

คัดจากจดหมายมาควิศเคอเซเนเล

ถึง มองซิเออร์เดคดูโซ

ลงวันที่ ๑๒ เดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๙)

ข้าพเจ้ามีความยินดีมากที่ท่านได้เอาของต่าง ๆ ของราชทูตสยาม
บันทุกลงเรือ เพื่อส่งไปยังเมืองรูอ็งแล้ว ข้าพเจ้าจึงได้มีคำสั่งให้
มองซิเออร์เดอมองมอเป็นพระจัดการ คอยเอาของเหล่านั้นขึ้นจากเรือ
แล้วให้เอาของเหล่านั้นบันทุกลงเรือลำอื่นส่งมาที่นั่นต่อไป

ข้าพเจ้าเชื่อว่าในเวลานี้ราชทูตสยามคงจะได้ออกจากเมืองเบรด์
แล้ว เพราะฉนั้นในเรื่องนี้หมดเรื่องที่ข้าพเจ้าจะต้องสั่งท่านแล้ว

คัดจากจดหมายมองซิเออร์สตอฟ
ถึง มาควิศเคอเซเนเล
เขียนที่เมืองนานต์

ลงวันที่ ๑๖ เดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๕)

วันนี้ราชทูตสยามจะได้พักอยู่ในเมืองนี้ วันที่ ๑๗ (กรกฎาคม)
จะได้ออกจากเมืองนานต์เคิรทางต่อไป เพราะราชทูตสยามใจร้อน
อยากจะให้ถึงเสียโดยเร็ว โดยเหตุที่หนึ่งรถมาไม่มีความสุขสบาย
เพราะรถที่ขีมานั้นเป้นรถอย่างเดด จะหาดีกว่านั้นไม่ได้ ราชทูต
สยามมีความพอใจมากถึงอาหารการกินและพอใจในการรับรองด้วย

คุณท่านราชทูตเหล่านี้คงใจอยากจะทำให้พวกเราเป็นที่พอใจ คุณ
เหมือนจะไม่มีใครที่จะตั้งใจดียิ่งกว่าท่านเหล่านี้

ราชทูตสยามหวังใจว่าเมื่อได้ไปถึงเมืองฮอลันดองแล้ว คงจะได้
รับคำสั่งของท่านมาควิศเคอเซเนเลต่อไป

คัดจากจดหมายมองซิเออร์ซ็ลลี

ถึง มาควิสเดอเซเนเล

เขียนที่เมืองโซมูร์

ลงวันที่ ๑๘ เดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๙)

มองซิเออร์ซ็ลลีเชื่อว่า มองซิเออร์ด์คอฟคงจะได้รายงานให้
มาควิสเดอเซเนเลทราบแล้วว่า มองซิเออร์ซ็ลลีได้ออกจากเมือง
เบรด์ต์เมื่อวันที่ ๘ เดือนนี้ (กรกฎาคม) พร้อมด้วยมองซิเออร์ด์คอฟ
กับราชทูตสยาม มองซิเออร์ซ็ลลีได้จัดรถเปิดให้ราชทูตสยามขี่ไป
ตั้งแต่เมืองเบรด์ต์ถึงตำบลดอรอชแบนาค์ จึงได้ไปพบรถมาจาก
เมืองนาค์จะไปตำบลวาน มองซิเออร์ซ็ลลีจึงได้จัดการให้ราชทูต
สยามถ่ายรูปเดี่ยว ๓ รูป หวังใจรถหลังนี้มากกว่ารถเปิด ได้เคียวทาง
ต่อไปด้วยรถหลังนี้จนถึงตำบลชังเย จึงได้หารถเพิ่มชั้นอีก ๒ หลัง
สำหรับมองซิเออร์ด์คอฟ มองซิเออร์เลอวาเซ ข้าราชการและเด็มนิน
พนักงานรถมากับราชทูตสยาม

ตั้งแต่ออกจากเมืองเบรด์ต์ก็พักที่เมืองนาค์วันเดียวเท่านั้น

ถ้าไม่ได้รับคำสั่งเปลี่ยนแปลงอย่างใดแล้ว ก็คงจะถึงกรุงปารีส
ในราววันที่ ๒๗ หรือ ๒๘ เดือนนี้ (กรกฎาคม)

ใบสั่งจ่ายเงิน ๓๐๐๐ แฟรง ซึ่งมาควิสเดอเซเนเลได้มอบมาก่อน
มองซิเออร์ซ็ลลีได้ออกจากตำบลพระราชวังเวอชาย เปนใบสั่งให้
มองซิเออร์เคอตูแบ่จ่ายเงินนั้น หาเพียงพอสำหรับจะพาราชาทูตสยาม

ไปจนตลอดถึงกรุงปารีสไม่ มองซิเออร์ซึ่งจำเป็นต้องไปเรียก
เงินจากนายธนาคารที่เมืองนันทูม ๑ เป็นเงินอีก ๓๐๐๐ แฟรง เพราะ
ค่าเช่ารถม้ากลับแพงกว่าค่าอาหารการรับประทานอีกครั้ง ๑

ดังเหตุที่ท่านราชทูตสยามมีความพอใจในการรับรองตามเมือง
ต่าง ๆ ที่ผ่านมาตลอดทางทุกแห่ง

คัดจากจดหมายมาควิศเตอเซเนเล

ถึง มองซิเออร์เดกลูโซ

ลงวันที่ ๒๒ เดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๕)

มาควิศเตอเซเนเลยอมรับจดหมายของมองซิเออร์เดกลูโซ ลง
วันที่ ๘ และที่ ๑๒ เดือนนี้ (กรกฎาคม) พร้อมด้วยใบอนุญาตซึ่ง
มีบัญชาของเครื่องราชบรรณาการ และของซึ่งพระเจ้ากรุงสยามส่งมา
สำหรับพระราชทาน อันได้บันทึกลงเรือรวม ๔ ลำสำหรับไปส่ง
เมืองรอน

ส่วนค่าใช้จ่ายสำหรับซื้อเสบียงอาหารเลี้ยงราชทูตสยามกับข้า
ราชการที่มากับราชทูตสยาม ซึ่งมองซิเออร์เดอวอครีร์ และ
มองซิเออร์เดอซัวเยอได้จ่ายไปแล้วนั้น พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสจะได้
ทรงพระราชทานเงินให้โดยทันที

คัดจากจดหมายมองซิเออร์สตอฟ
ถึง มาควิสเดอเซเนเล
เขียนที่เมืองบลัว

ลงวันที่ ๒๓ เดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๕)

เมื่อราชทูตสยามได้ทราบถึงพระกรุณาของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส
และทราบถึงความเชื่อเฟอชองมาควิสเดอเซเนเล ก็ได้มีความยินดี
เป็นอย่างมาก

มองซิเออร์สตอฟได้จัดให้ราชทูตสยามพักอยู่ที่เมืองบลัว ๑ วัน
เพราะราชทูตที่ ๒ ไมใคร่จะส่งขาย ทั้งเป็นโอกาสจะได้พักรถม้า
ซึ่งได้เอามาจากตำบลวานดัวย

กำหนดราชทูตสยามจะได้ออกจากเมืองบลัวไปเมืองซัมบอใน
วันที่ ๒๕ เดือนกรกฎาคม และจะได้ออกจากเมืองซัมบอไปเมือง
ออดองในวันที่ ๒๕ เดือนกรกฎาคม

คัดจากจดหมายมาควิสเดอเซเนเล
ถึง มองซิเออร์เปอลีซอง

ลงวันที่ ๒๕ เดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๕)

ด้วยพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสทรงพระราชดำริที่จะให้ราชทูตสยามไป
พักอยู่ที่ตำบลแบเนต์กัตตองด้ามวันก่อน จึงจะให้ราชทูตสยามเดย
มายังกรุงปารีส

เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าได้จัดให้มองซีเออร์ตรูไปยังตำบลเบเน่ เพื่อ
 ให้ไปจัดเครื่องเรือนและแต่งประดับประดาห้องที่ราชทูตสยามจะได้
 พัก และในเรื่องนี้กรมกระแด้รับสั่งให้ท่านช่วยเห็ดต้มมองซีเออร์ตรูทุก
 อย่าง และให้ท่านจัดวงเบเน่คอยทำไว้อให้ราชทูตสยามพักต่อไป

คัดจากจดหมายมาควิศเดอเซเนเล

ถึง มองซีเออร์ดูเมตซ์

ลงวันที่ ๒๕ เดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๕)

มาควิศเดอเซเนเลบอกมาให้มองซีเออร์ดูเมตซ์ทราบว่า ในการ
 ที่จะให้ราชทูตสยามพักที่ตำบลเวงเซเนนั้น พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้
 เพลิดเพลินพระราชดำริห์แล้ว เพราะทรงทราบว่าวังที่ตำบลเวงเซเนชำรุด
 ไม่สมควรจะรับราชทูตสยามได้ จึงโปรดให้ราชทูตสยามไปพักที่
 ตำบลเบเน่ต่อไป เพราะฉะนั้นเครื่องเรือนต่าง ๆ ต้องส่งไปยังตำบล
 เบเน่ ให้พอกับจำนวนห้องเท่ากับที่ได้จัดไว้ที่วังตำบลเวงเซเน

คัดจากจดหมายมาควิศเดอเซเนเล

ถึง มองซีเออร์สตอฟ

มาควิศเดอเซเนเลบอกให้ทราบถึงเรื่องการใช้จ่ายที่มองซีเออร์
 เรอโน นายโยเทดได้จ่ายสำหรับราชทูตสยามคิดตั้งแต่เมืองเบรด์ค์
 เมื่อวันที่ ๘ เดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๕) ตลอด

ถึงวันที่ ๓๐ เดือนกรกฎาคม ซึ่งเป็นวันที่ราชทูตสยามได้ไปถึงตำบล
 เบนี่ กับค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ซึ่งเจ้าพนักงานฝรั่งเค็ดและคนของท่าน
 ราชทูตได้จ่ายไปในเวลาดังเรื่อที่เมืองเบรด์ไปเมืองรู้ง และจาก
 เมืองรู้งถึงกรุงปารีส คือค่าอาหารการเลี้ยงท่านราชทูตสยามและ
 ข้าราชการที่มากับราชทูต ตั้งแต่เมืองเบรด์ถึงตำบลเบนี่ตามบัญชี
 เป็นเงิน ๒๘๔๔.๑๕

ต้องเพิ่มค่าได้หุ้ค่าใช้จ่ายของคน ๒๕ คน ซึ่งลงเรื่อที่เมืองเบรด์
 พร้อมด้วยคนของท่านราชทูตตลอดจนถึงกรุงปารีส เป็นเงิน ๖๐๕
 รวมทั้งสิ้นเป็นเงิน ๓๔๔๙.๑๕

ในจำนวนเงินรายนี้ยังหาได้คิดรวมเงินค่าใช้จ่ายรอยซึ่งมองซิเออร์
 เดคดูโซได้จ่ายไปสำหรับราชทูตสยามในเวลาที่ลงเรื่อที่เมืองเบรด์ไม่
 ค่าพาหนะต่าง ๆ คือค่ารถเปิด ค่ารถแคะม้าสำหรับท่านราชทูต
 ตั้งแต่เมืองเบรด์ถึงตำบลเบนี่เงิน ๕๑๙๖.๗

ค่าขนหีบออกจากเรื่อที่เมืองรู้งประมาณ ๓๓๒ หีบ และค่า
 บันทุกลงเรื่อส่งไปกรุงปารีส ค่าขนหีบขึ้นจากเรื่อที่กรุงปารีส และ
 ค่าขนไปส่งไว้ที่โฮเตลที่พักของราชทูตเงิน ๒๙๐.

ค่าเช่าเรื่อบนทุกของ ๓๓๒ หีบจากเมืองรู้งถึงกรุงปารีส ตาม
 ใบสำคัญซึ่งมองซิเออร์บลองเค็ดได้เซ็นไว้ที่เมืองรู้งลงวันที่ ๒๗ เดือน
 กรกฎาคม เงิน ๑๖๐๐. รวมทั้งสิ้นเงิน ๑๐๕๓๖.๒

ค่าอาหารเลี้ยงท่านราชทูตสยามและข้าราชการพนักงานที่มา กับ
ท่านราชทูต รวมทั้งสิ้นเป็นคน ๗๐ คน นับทั้งเจ้าพนักงานและคนใช้
ที่ได้ส่งไปให้ประจำอยู่กับท่านราชทูต เงิน ๒๕๐.

หนังสือพิมพ์แมครู้ประจำเดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ.
๒๒๒๙) หน้า ๑ กล่าวถึงการติดต่อในระหว่างประเทศฝรั่งเศสกับ
ประเทศสยาม หน้า ๑๓๐ กล่าวถึงการที่ราชทูตฝรั่งเศสเฝ้าถวายบังคม
ดาพระเจ้ากรุงสยาม หน้า ๑๓๗ กล่าวถึงเครื่องราชบรรณาการถวาย
พระเจ้ากรุงสยาม หน้า ๒๙๗ กล่าวถึงเครื่องราชบรรณาการพระเจ้า
กรุงสยามส่งมาถวายพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส หน้า ๓๒๓ กล่าวถึงของ
ต่าง ๆ ที่พระเจ้ากรุงสยามส่งมาพระราชทาน มาควิศ์เดอเซเนเด และ
มองซีเออร์เคอคริวซ์

คัดจากหนังสือพิมพ์กาเซต หน้า ๔๑๘

ราชทูตสยามได้ออกจาก (กรุงปารีส)

วันที่ ๓ เดือนสิงหาคม ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๙)

ราชทูตสยามได้มาถึงวังคำบดแห่งนี้แล้ว ตามทางที่มา เจ้าพนักงาน
ได้จัดการต้อนรับราชทูตสยามอย่างใหญ่โตงดงามมาก

คัดจากบัญชีเงินประจำปี ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๙) หน้า ๔๑

วันที่ ๘ เดือนสิงหาคม ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๙) จ่ายเงิน
ให้มองซีเออร์โวตริคูร์ค่าอาหารสำหรับเลี้ยงราชทูตสยาม เงิน ๔๐๐๐.

วันที่ ๘ เดือนสิงหาคม ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๙) จ่ายเงิน
ให้แก่มองซิเออร์ซัวเขอคำรับรองข้าราชการที่มากับราชทูตสยาม
เงิน ๒๐๐๐.

คัดจากหนังสือพิมพ์กาเซต หน้า ๔๔๑

กล่าวถึงเรื่องราชทูตสยามว่า

ราชทูตสยามได้เข้ากรุงปารีสเมื่อวันที่ ๑๒ เดือนสิงหาคม ค.ศ.
๒๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๙) แล้ว

คัดจากบัญชีเงินประจำปี ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๙) หน้า ๔๑

วันที่ ๑๕ เดือนสิงหาคม ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๙) ตาม
บัญชีประจำวันได้จ่ายเงินค่าอาหารและค่ารถม้าสำหรับราชทูตสยาม ตั้ง
แต่วันที่ ๘ ถึง วันที่ ๓๐ เดือนกรกฎาคม เงิน ๑๐๕๓๖.๒ ค่าภาษี
เงิน ๒๑๙.๓๐

หน้า ๔๑ วันที่ ๑๕ เดือนสิงหาคม ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๙)
จ่ายเงินให้แก่มองซิเออร์เรนยัง ค่าอาหารและค่ารถม้าสำหรับราชทูต
สยาม จนถึงวันที่ ๓๐ เดือนกรกฎาคม เงิน ๑๐๕๓๖.๒

(คัดจากหนังสือพิมพ์กาเซต)

หน้า ๔๙๑ เรื่องราชทูตสยามเข้าเฝ้าพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสที่พระราช
วังเวอซาย เมื่อวันที่ ๑ เดือนกันยายน ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๙)

หน้า ๕๕๐ เรื่องราชทูตสยามไปหาหมองซีเออร์เคอครวีซี เด่นาบคี่
และเซเกรตารีออฟดีต ณกรุงปารีส

คัดจากหนังสือพิมพ์กาเซต
ออกที่กรุงปารีส ประจำวันที่ ๒๐ เดือนกันยายน
ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๕) หน้า ๕๕๐

ข้าราชการสยามได้ไปหาหมองซีเออร์คอดแบเคอครวีซีที่บ้านของ
ท่านแล้ว เมื่อวันที่ ๒๐ หมองซีเออร์คอดแบเคอครวีซี ได้ไปเยี่ยม
ตอบที่โปลิตเดซ์อัมบาซาเดอ

คัดจากหนังสือแมคูร์กาลัง

หนังสือพิมพ์กล่าวถึงเรื่องราชทูตสยามไปเจริญทางพระราชไมตรี
นับตั้งแต่ราชทูตสยามไปหาหมองซีเออร์เคอครวีซี เมื่อวันที่ ๒๕ เดือน
กุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๕) เป็นต้นไป หน้า ๒๓

หน้า ๓๒๗ กล่าวว่าราชทูตสยามได้ไปหาภาคีเคอเซเนเด
หลายครั้ง

หมองซีเออร์ควิเร เอดีเคออร์หนังสือพิมพ์แมคูร์กาลัง แต่งเรื่อง
ราชทูตสยามไปเจริญทางพระราชไมตรีกับประเทศฝรั่งเศส ให้ไว้แก่
หมองเซนเยอร์เดอคู ประจำวันที่ ๓๐ เดือนกันยายน ค.ศ. ๑๖๘๖
(พ.ศ. ๒๒๒๕)

คัดจากบัญชีเงิน นำ ๔๑ นำ ๔๒

ประจำวันที่ ๑ เดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๕)

ค่าได้ หักการใช้จ่ายของราชทูตสยามจนถึงสิ้นเดือนกันยายน
เงิน ๑๘๓๑๐ ค่าภาษี ๓๘๑.๘.๒

คัดจากหนังสือพิมพ์กาเซต

ประจำปี ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๕) หน้า ๕๕๒

เมื่อวันที่ ๒ เดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๕) ข้าราชการ
สยามได้ไปเฝ้ามกุฎราชกุมารี และเจ้านายฝ่ายหญิงในพระราชวงศ์
เพื่อทูลลา

หน้า ๖๐๐ ราชทูตสยามได้ออกจากกรุงปารีสเมื่อวันที่ ๑๔ เดือน
ตุลาคม ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๕) และได้ไปชมสถานที่ต่าง ๆ

คัดจากจดหมายมองซิเออร์สตอฟ

ถึงมาควิสเดอเซเนเล เขียนที่เมืองโตเบลอ

ลงวันที่ ๑๘ เดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๕)

ราชทูตสยามอยู่เป็นสุขสบายดีและมีความพอใจมากในการที่ผู้
รักษาเมืองโบเวได้จัดการต้อนรับให้เกียรติยศทุกอย่าง ราชทูตได้
ไปดูโบสถ์และได้ไปดูโรงงารสำหรับทำของต่าง ๆ มองซิเออร์เดอ
ริโอโตต์ได้พาราจทูตสยามไปดูกองทหารม้า เกรอนาเดย์ประจำ
พระองค์ ราชทูตสยามพอใจมาก

คัดจากจดหมายมองซีเออร์สตอฟ

ถึงมาควิสเคอเซเนเล เขียนที่ตำบลแซนต์โอเมอร์
 ลงวันที่ ๒๕ เดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๙)

มองซีเออร์สตอฟรายงานถึงการเครทางของราชทูตสยามว่า เมื่อไปถึงแห่งใดก็มีแต่การรื่นเริงและการรับรองอย่างใหญ่โตงดงามทุกแห่ง ดูเหมือนต่างคนต่างประกวดประชันกันว่าใครจะจัดการต้อนรับดีกว่ากัน เป็นเช่นนี้ทุกแห่งทุกตำบล และยังที่ตำบลแซนต์โอเมอร์แล้วยังจัดการต้อนรับดีมาก ด้วยกองทัพทั้งยามนักหนา และนายร้อยโททหารก็เอาใจใส่ที่จะหาการต่าง ๆ ให้เป็นเครื่องเพลิดเพลินของราชทูตสยาม นอกจากนี้ยังมีกาเลี้ยงอาหารอย่างพิสดาร ต่อจากการเลี้ยงอาหารก็มีการเต้นรำ ผู้หญิงที่ไปในการเต้นรำนั้นก็แต่งกายอย่างงดงามที่สุด มองซีเออร์สตอฟเกรงว่าการที่รับรองราชทูตสยามเช่นนี้อาจจะทำให้ราชทูตสยามหัวเสียได้ทีเดียว แต่จนถึงเวลานี้ราชทูตสยามก็ได้วางตัวรับเกียรติยศต่าง ๆ เหล่านี้ได้เป็นอย่างดี

มองซีเออร์สตอฟถามว่า ในเวลาซากดัมมาควิสเคอเซเนเล จะต้องการให้พาราชทูตสยามเครทางผ่านตำบลซังต์ยี่หรือไม่ว่า เพราะราชทูตสยามมีความปรารถนาอยากจะพบกับเจ้า (Prince)

คัดจากหนังสือพิมพ์กาเซตประจำปีค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๙) หน้า ๗๐๐

ราชทูตสยามได้กลับมาถึงกรุงปารีส เมื่อเดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๙) แล้ว

คัดจากจดหมายมองซีเออร์สตอฟ

ถึง มาควิสเคอเชเนเล เขียนที่เมืองลิล

ลงวันที่ ๔ เดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๕)

ราชทูตสยามได้รับเกียรติยศมากทุกแห่ง เพราะเมื่อไปถึงที่แห่งใดก็ไม่มื่อะไรนอกจากมีตะคอง มีดนตรีเครื่องดีดดีดเป่า ดอกไม้เพลิง มีการเลี้ยงอาหารอย่างงดงามที่สุด และมีการต้อนรับทุก ๆ แห่ง พวกราชทูตชอบดูพวกชาวเมืองแผ่นดินเดอรัมมาก เมื่อมีการรับรองอย่างงดงามใหญ่โตเช่นนั้น กระทำให้พวกราชทูตสยามเกือบจะไม่เชื่อว่าจะมีการงดงามใหญ่โตได้ถึงเพียงนี้ จนเกือบจะนึกเดี่ยวว่าเป็นการฝันเสียแล้ว ราชทูตสยามไปที่แห่งใด พวกฝรั่งเศสที่ได้พบปะกับราชทูตก็มีความพอใจทุกคน เมื่อพวกเขาถามว่าวาระรับรองและให้ศีลให้พร พวกราชทูตสยามก็กล่าววาระตอบอย่างไรเพราะ น่าฟังมาก และคำต่าง ๆ ซึ่งราชทูตสยามตั้งไว้ในคอนถางคืนทุก ๆ คืนนั้น ผู้รับคำสั่งก็ยินดีที่จะรับคำสั่งจากท่านราชทูต

เมื่อไปถึงเมืองโตเจ้าพนักงานได้พาราชทูตสยามไปดและชมของทุก ๆ อย่าง จนที่สุดของเด็กน้อยก็พาไปให้ดูเหมือนกัน

คัดจากจดหมายมองซิเออร์สตอฟ

ถึง มาควิสเดอเซเนเล เจียนที่เมืองคัมเบอร์

ลงวันที่ ๑๓ เดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๙)

มีคน ๆ ๑ ชื่อ เดอแคต อ้างตัวว่าเป็นคนของมาควิสตามาเรขาด
เดอตามอต ได้นำจดหมายมาจากนายโฮเตลของมาควิสเดอตามอต
มาถึงมองซิเออร์เดอวิต ชอรั้งให้มองซิเออร์เดอวิตได้นำมอง
ซิเออร์เดอแคตเข้าในงบของราชทูตสยาม เพื่อเป็นหนทางสำหรับ
ทำการติดต่อกันต่อไป

คน ๆ นี้ได้ทำการติดต่อดีมาก และพยายามสืบถึงการทิ้งปวง
จนถึงเด็กน้อยก็สืบให้รู้ไว้ และสืบตลอดถึงการทหารและป้อม
ต่าง ๆ ด้วย

คน ๆ นี้ได้เข้าอยู่ในงบของราชทูตสยามแล้ว มองซิเออร์สตอฟ
จึงถามมาควิสเดอเซเนเลว่า การที่ให้มองซิเออร์เดอแคตมาเข้างบ
เช่นนี้จะเปนประโยชน์อย่างไรบ้างหรือไม่

คัดจากบาญชีเงินประจำปี ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๙) หน้า ๔๒

วันที่ ๗ ธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๙) จ่ายเงินค่าของ
ต่าง ๆ ซึ่งพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสจะได้ตั้งเปนเครื่องราชบรรณาการถวาย
พระเจ้ากรุงสยาม เงิน ๕๐,๐๐๐

คัดจากบัญชีเงินประจำปี ค.ศ. ๑๖๘๖

(พ.ศ. ๒๒๒๕) หน้า ๔๒

วันที่ ๑๗ เดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๕) จ่ายเงิน
ให้ค่าไถ่หี้ยสำหรับราชทูตสยามจนถึงต้นเดือนพฤศจิกายน เงิน ๒๐๖๖๕

คัดจากจดหมายมาควิสเคอเซเนเล

ถึง มองซิเออร์เดอคลูโซ

ลงวันที่ ๒๘ เดือนธันวาคม ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๕)

จดหมายของมองซิเออร์เดอคลูโซ ลงวันที่ ๑๖ และที่ ๒๐
เดือนนี้ (ธันวาคม) มาควิสเคอเซเนเลได้รับไว้แล้ว และการที่
มองซิเออร์เดอคลูโซได้ทำความตกลงกับมองซิเออร์เดอวอร์ดริวร์
และมองซิเออร์คูเคนกัตัง ในเรื่องอาหารสำหรับเสวยราชทูตและ
คนอื่น ๆ ที่จะเคี้ยวเรือไปประเทศสยามนั้น ได้ทราบความทุก
ประการแล้ว และพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสก็ทรงเห็นชอบตามที่จัดการ
ไปนั้นแล้ว เพราะฉะนั้นอนุญาตให้มองซิเออร์เดอคลูโซจ่ายเงินทวง
ให้แก่นายเรือก็ได้ จะให้มากน้อยเท่าใดแล้วแต่มองซิเออร์เดอคลูโซ
จะเห็นสมควร ในส่วนตัวมองซิเออร์วอร์ดริวร์นั้น พระเจ้ากรุง
ฝรั่งเศสได้พระราชทานเงินให้เดือนละ ๕๐๐ แพร่ง สำหรับอาหาร
รับประทานในเรือประจำวันแล้ว

ค.ศ. ๑๖๘๗ (พ.ศ. ๒๒๓๐)

คัดจากจดหมายมาควิสเคอเซเนเล

ถึง มองซิเออร์เฟโดเคอโบร

ลงวันที่ ๑๖ เดือนมกราคม ค.ศ. ๑๖๘๗ (พ.ศ. ๒๒๒๙)

ด้วยพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสมีพระราชดำริเห็นว่า ในเวลาที่ราชทูต
 ดัชชานเดิรทางกลับไปเมืองเบรด์ต์เพื่อไปดงเรือนั้น โปรดให้ราชทูต
 ดัชชานเดิรทางไปทางเมืองนอมนันดี จึงมีรับสั่งให้ข้าพเจ้าเขียน
 จดหมายมายังท่านว่ามีพระราชประสงค์ว่า ถ้าราชทูตดัชชานเดิร
 ทางผ่านเมืองโตคาบตโต ก็ให้จัดการรับรองให้คุ้มภัยภัยของ
 ราชทูตดัชชานทุกประการ จึงโปรดออกคำสั่งให้บรรดาพนักงาน
 ท่งปวงทราบในเรื่องนี้

คัดจากจดหมายมาควิสเคอเซเนเล

ถึง มองซิเออร์เดอกูร์เกต์

ลงวัน, เดียว และเรื่องเดียวกันกับจดหมายถึงมองซิเออร์เฟ

โตเคอโบร

คัดจากจดหมายมาควิศเคอเซเนเล
ถึง มองซิเออร์เดกลูโซ

ถึงวันที่ ๑๖ เดือนมกราคม ค.ศ. ๑๖๘๗ (พ.ศ. ๒๒๒๕)

มาควิศเคอเซเนเลตอบรับจดหมายของมองซิเออร์เดกลูโซ
ถึงวันที่ ๓ และที่ ๖ เดือนนี้ (มกราคม) มาควิศเคอเซเนเล มีความ
ยินดีที่ได้ทราบว่า เรือเดอกายยัค เรือดัวโซ เรือตาฟุตต เรือตาดี
ได้ไปทอดสมอที่ท่าเรือเมื่อวันที่ ๑๒ เดือนนี้ (มกราคม) แล้ว มา
ควิศเคอเซเนเลจึงกำชับมองซิเออร์เดกลูโซให้คอยเตรียมเรือเหล่านี้
ไว้ให้พร้อม เมื่อราชทูตสยามมาถึงเมื่อใดก็ได้ตั้งเรือได้ทันที
เพื่อมิให้เสียเวลาในการที่ราชทูตสยามจะได้ออกเรือ และในเรื่องนี้
พระเจ้ากรุงฝรั่งเศสมีกระแสรับสั่งว่า ถ้าราชทูตสยามได้มาถึง
เมื่อใด ก็ให้จัดรับรองให้สมเกียรติยศของราชทูตทุกประการ และ
ให้ยิงปืนใหญ่รับด้วย

คัดจากบัญชีเงินประจำปี ค.ศ. ๑๖๘๗

(พ.ศ. ๒๒๓๐) หน้า ๔๑-๔๒

ถึงวันที่ ๑๖ เดือนมกราคม ค.ศ. ๑๖๘๗ (พ.ศ. ๒๒๒๕)

จ่ายเงินขาดค่าใช้จ่ายสำหรับราชทูตสยาม จนถึงวันที่ ๑ เดือน
นี้ ๘๓๗๘.๑๓.๖ ค่าเช่ารถและเช่าม้าสำหรับพาราชทูตสยามไปยัง
เมืองเบรด์ค ๕๑๘๐.

คัดจากจดหมายมาควิศเดอเซเนเต

ถึง มองซิเออร์สตอฟ

ลงวันที่ ๑๗ เดือนมกราคม ค.ศ. ๑๖๘๗ (พ.ศ. ๒๒๒๕)

มาควิศเดอเซเนเต แจ้งมาให้มองซิเออร์คอฟทราบ ว่าพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสมีพระราชประสงค์ให้มองซิเออร์คอฟคิกอานจัดการอย่างใดอย่าง ๓ ให้พาราชทุตส์ยามเดิรทางผ่านเมืองนาคต์และให้ไปถึงเมืองเบรด์ส์ภายใน ๑๗ วัน และให้มองซิเออร์คอฟอยู่ที่เมืองเบรด์ส์จนกว่าราชทูตส์ยามจะไ้ตั้งเรือเสร็จแล้ว

คัดจากจดหมายมาควิศเดอเซเนเต

ถึง มองซิเออร์เดคลูโซ

ลงวันที่ ๑๘ เดือนมกราคม ค.ศ. ๑๖๘๗ (พ.ศ. ๒๒๒๕)

มาควิศเดอเซเนเตขอรับ จดหมาย ของ มองซิเออร์เดคลูโซ ลงวันที่ ๑๓ เดือนนี้ (มกราคม) และมีความยินดีที่ได้ทราบว่เรือดัวโซได้มาถึงท่าเรือแล้วและเรือดำอื่น ๆ ที่จะไปยังประเทศสยามนั้นก็จะได้มาถึงในเร็ว ๆ นี้แล้ว มาควิศเดอเซเนเตแจ้งให้มองซิเออร์เดคลูโซทราบต่อไปว่า ราชทูตส์ยามได้ออกจากกรุงปารีสแล้วคงจะได้ไปถึงเมืองเบรด์ส์ในเร็ว ๆ นี้ เพราะฉะนั้นมาควิศเดอเซเนเตจึงกำชับว่าเป็นการสำคัญที่จะต้องเตรียมเรือไว้ให้พร้อม เมื่อราชทูตส์ยามไปถึงเมื่อใด ก็ให้ออกเรือได้ทีเดียว

คัดจากจดหมายมาควิสเดอเซเนเล

ถึง มองซิเออร์เดอกูร์ก แลมองซิเออร์เฟโดเดอโบร
ลงวันที่ ๒๐ เดือนมกราคม ค.ศ. ๑๖๘๗ (พ.ศ. ๒๒๒๕)

มาควิสเดอเซเนเลบอกให้ท่านทั้งสองนทราบว่า ในการที่
พระราชดำริห์ไว้แต่เดิมจะให้ราชทูตสยามเคจรทางผ่านคำบดที่ท่าน
ทั้งสองนปกรองเพื่อไปยังเมืองเบรสต์นั้น ได้ทรงเปลี่ยนพระราช
ดำริห์แล้ว ด้วยทรงเห็นว่าควรจะให้ราชทูตสยามเคจรทางเมืองนาคต์
เพื่อไปเมืองเบรสต์คือไป

คัดจากจดหมายมองซิเออร์สตอฟ

ถึง มาควิสเดอเซเนเล

เขียนที่เมืองเบรสต์

ลงวันที่ ๕ เดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๖๘๗ (พ.ศ. ๒๒๒๕)

ราชทูตสยามได้มาถึงเมืองเบรสต์เมื่อวันที่ ๕ เดือนนี้ (กุมภาพันธ์)
โดยมีความสุขสบายดีด้วยกันทุกคน เวदानราชทูตสยามคอยให้คน
ที่จะไปด้วยกันได้มาถึง ก็จะได้ตั้งเรือที่เดี๋ยว

คัดจากจดหมายมองซีเออร์เตคลูโซ

ถึง มาควิสเดอเซเนเล

เขียนที่เมืองเบรสต์

ถึงวันที่ ๗ เดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๖๘๗ (พ.ศ. ๒๒๒๕)

ท่านราชทูตสยามได้มาถึงเมืองนี้ เมื่อวันอังคารเวลาดึกกลางคืน
 ดึกแล้ว ในคืนวันนั้นเป็นอันหมดเวลาที่จะจัดการรับรองให้เต็มเกียรติ
 ยศตามคำสั่งของท่านได้ รุ่งขึ้นท่านราชทูตสยามได้มีความกรุณา
 มารับประทานอาหารที่บ้านข้าพเจ้า กองทหารประจำเมืองเบรสต์
 กับกองทหารเรือได้มาเข้าแถว ๒ ฟากทางตั้งแค่นี้พักของท่านราชทูต
 ตลอดจนถึงบ้านข้าพเจ้า บันใหญ่ของนายพลโท และบันใหญ่
 ของท่าเรือได้ยิงปืนรับท่านราชทูต แล้วภายหลังปืนใหญ่ที่ในวงได้
 ยิงรับเหมือนกัน มองซีเออร์ดีคอฟ และนายโฮเตลที่มากับท่านราช
 ทูตสยามนั้น เห็นว่าไม่เป็นการสมควรที่จะให้ท่านราชทูตพักยังบ้าน
 ข้าพเจ้า เพราะคนที่มากับท่านราชทูตมีจำนวนมากนัก พอท่าน
 ราชทูตได้มาถึง ข้าพเจ้าก็ได้ไปเชิญให้มาพักยังบ้านข้าพเจ้า รุ่งขึ้น
 ข้าพเจ้าก็ได้ไปเชิญอีก แต่ท่านราชทูตไม่ยอมมา

คัดจากจดหมายแก่นเดอเบรูน

ถึงมาควิสเดอเซเนเล

เขียนที่เมืองเบรสต์

ลงวันที่ ๑๐ เดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๖๘๗ (พ.ศ. ๒๒๒๕)

ที่เมืองเบรสต์ได้ทำพิธีตั้งคณบดีที่เขตเคอ้า โดยทำพิธีอย่าง
ตั้ง่าผ่าเผยและตรงตามที่สุดที่จะทำได้ เมื่อวานนี้ท่านราชทูตดยาม
ต้องการคุยกับใหญ่และคุณกริงกับเล็ก ท่านราชทูตดยามจึงได้ไป
ที่ท่าเรือ ซึ่งกองทัพเรืออื่นจะไปยังประเทศดยามได้จอดอยู่ กองทัพ
เรือจึงได้ยิงปืนใหญ่ทุกกระบอก ตามที่เรือจอดอยู่นั้นได้จุดคบ
เพลิงทั่วไปทุกแห่ง

คัดจากจดหมายมาควิสเดอเซเนเล

ถึงมองซีเออร์เดกลูโซ

ลงวันที่ ๒๘ เดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ. ๑๖๘๗ (พ.ศ. ๒๒๒๕)

จดหมายฉบับนี้กล่าวในเรื่องที่มองซีเออร์เดกลูโซ มีจดหมาย
มาเมื่อวันที่ ๒๓ เดือนนี้ (กุมภาพันธ์) ในเรื่องที่จะไปยังประเทศ
ดยามนั้น ได้ออกไปแล้ว

คัดจากจดหมายมาควิศเคอเซเนเด

ถึงมองซีเออร์เตคลูโซ

ลงวันที่ ๒๒ เดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๖๘๗ (พ.ศ. ๒๒๒๕)

มาควิศเคอเซเนเด ตอบรับจดหมายของมองซีเออร์เตคลูโซ
ลงวันที่ ๑๕ เดือนมีนาคม (มีนาคม) กับใบอนุญาตจ่ายเงินให้แก่คนเรือที่ประจำ
อยู่ในเรือซึ่งได้ออกไปยังประเทศสยามแล้ว ทั้งใบอนุญาตรายจ่ายเงิน
ให้แก่นายเรือ สำหรับจ่ายค่าอาหารเลี้ยงราชทูตสยาม และคน
เด็รสารด้วย

คัดจากบัญชีเงินปี ค.ศ. ๑๖๘๗ (พ.ศ. ๒๒๓๐) หน้า ๒๔-๔๓

ลงวันที่ ๑๒ เดือนเมษายน ค.ศ. ๒๖๘๗ (พ.ศ. ๒๒๓๐)

จ่ายเงินชาติให้ค่าไต่หุ้ยใช้จ่ายสำหรับราชทูตสยาม จนถึงวัน
ที่ ๑๒ เดือนมีนาคม เงิน ๒๔๒๖๘ : ๓๓ : ๘.

คัดจากคำสั่งสำหรับให้มองซีเออร์เตคลูแบ

พนักงานคลังกองทหารเรือจ่ายเงิน

ลงวันที่ ๑๒ เดือนเมษายน ค.ศ. ๑๖๘๗ (พ.ศ. ๒๒๓๐)

จ่ายเงินชาติให้แก่มองซีเออร์เรอโนเปนค่าไต่หุ้ยใช้จ่ายสำหรับ
ราชทูตสยาม ตั้งแต่วันที่ ๘ เดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๘)
ถึงวันที่ ๑๒ เดือนมีนาคม เงิน ๒๔๒๖๘ ๓๓.๘

คัดจากคำสั่ง

ลงวันที่ ๑๓ เดือนมิถุนายน ค.ศ. ๑๖๘๗ (พ.ศ. ๒๒๓๐)

ให้มองซิเออร์เดอตูแบงจ่ายเงิน ๕๐๐ ให้แก่มองซิเออร์เดอวิต
เป็นรางวัลในการที่มองซิเออร์เดอวิตได้เป็นธุระให้แก่ราชทูตสยาม
คิดเป็นเงินเดือนละ ๒๐๐

คัดจากจดหมายมองซิเออร์แซงเตร

ถึงมาควิสเดอเซเนเล เขียนที่เมืองเบรสต์

ลงวันที่ ๑๔ เดือนกรกฎาคม ค.ศ. ๑๖๘๗ (พ.ศ. ๒๒๓๐)

มองซิเออร์แซงเตรบอกมาว่า ได้จัดการรับรองราชทูตสยาม
ตั้งเกียรติยศทุกอย่าง

ค.ศ. ๑๖๘๘ (พ.ศ. ๒๒๓๑)

รวมค่าใช้จ่ายในเมืองเบรสต์ เป็นเงินค่าเช่าบ้านและค่าอาหาร
สำหรับราชทูตสยามและข้าราชการที่มากับราชทูต ในระหว่างเวลา
ที่ราชทูตสยามพักอยู่ที่เมืองเบรสต์ ตั้งแต่วันที่ ๒๗ เดือนกรกฎาคม
ตลอดถึงวันที่ ๒ เดือนกันยายน บิน คือบ.ศ. ๑๖๘๘ (พ.ศ. ๒๒๓๑)
เป็นเงินรวม ๑๐๑๕.๑๐

(เซ็น) เดคตูโซ

วันที่ ๓ เดือนกันยายน ค.ศ. ๑๖๘๘ (พ.ศ. ๒๒๓๑)

คัดจากบัญชีเงินประจำปี ค.ศ. ๑๖๘๘ (พ.ศ. ๒๒๓๑)
 นำ ๕๖ ลงวันที่ ๑๐ เดือนกันยายน ค.ศ. ๑๖๘๘ (พ.ศ. ๒๒๓๑)
 ค่าอาหารเลี้ยงราชทูตของพระเจ้ากรุงสยาม ข้าราชการสยาม
 และชาวสยามซึ่งได้มาพร้อมกันกับท่านราชทูตเป็นเงิน ๕๔๐๘:๖:๘.

คัดจากจดหมายบาดหลวงคาซา

ถึงมาควิสเดอเซเนเล เขียนที่กรุงปารีส

ลงวันที่ ๑๖ เดือนกันยายน พ.ศ. ๑๖๘๘ (พ.ศ. ๒๒๓๑)

ด้วยข้าราชการไทย ๓ คนได้มาถึงกรุงปารีส เมื่อวันที่ ๑๔
 (กันยายน) แล้ว นักพรตชาวคังเกีย ๒ คน กับคนไทยหนุ่ม ๕ คนจะ
 ได้มาถึงราววันที่ ๓๗ ไทยหนุ่ม ๕ คนนั้น เมื่อมาถึงเมื่อใดบาดหลวง
 คาซาจะได้จัดส่งไปยังโรงเรียน แต่ในการเลี้ยงดูและค่าได้หุ้ยเคิร
 ทางของข้าราชการไทยที่มาถึงกรุงปารีสเดื่อนั้น บาดหลวงคาซายัง
 ไม่เห็นมีใครตั้งเดี่ยว่าอย่างไรเลย ในข้อที่มาควิสเดอเซเนเลถามว่า
 จะควรรับรองข้าราชการไทยอย่างไรนั้น บาดหลวงคาซาเห็นว่าควร
 จะรับรองอย่างชาวต่างประเทศที่เป็นมิตรกับประเทศฝรั่งเศส ไม่ควร
 จะรับรองอย่างคนดำมัญ ข้าราชการ ๓ นายมีว่าคนใช้มาด้วย ๕ คน
 บาดหลวงคาซาเห็นว่าควรจะจัดหาโต๊ะไว้ในห้องของข้าราชการไทย
 พอจะนั่งรับประทานอาหารได้ตั้ง ๘ หรือ ๑๐ คน เพื่อข้าราชการ
 ไทยจะได้มีโอกาสเชื้อเชิญผู้มาเยี่ยมเยือนให้รับประทานอาหารได้

อนึ่งบาทหลวงคาซาเห็นว่าควรจะให้แม่เจ้าพนักงานรอกของทหารเรือที่เปนม
คนหนุ่ม ๆ หรือคนอื่น ๆ ซึ่งมีความประพฤติดีประจำอยู่กับข้าราชการ
ไทยสักคน ๑ สำหรับที่จะได้พาข้าราชการไปเที่ยวในกรุงปารีส
และในที่ใกล้เคียง และควรจะต้องจัดหารถไว้สำหรับประจำอยู่กับ
ข้าราชการไทยด้วยสัก ๑ หลัง

ได้มีคนที่เขียนจดหมายบอกมาจากตำบลซาฟร์ว่า มองซิเออร์
เดอโดวินย์จะคิดเงินแก่ข้าราชการไทยเป็นค่าได้หุ้ยสำหรับจะไปกรุง
ปารีส และได้มีบุคคลคน ๑ ได้มาคิดเงินที่เมืองรูอ็ง บาทหลวงคาซา
จึงจำเป็นต้องออกเงินค่าเช่ารถและค่าได้หุ้ยอย่างอื่นตลอดจนถึงกรุง
ปารีส บาทหลวงคาซาจึงหวังใจว่า ฝรั่งเศสคงจะไม่รับรองข้าราชการ
ไทยที่มาคราวนี้ เหมือนกับเมื่อครั้งรับรองข้าราชการไทย ๒ คนที่
มาคราวก่อน เพราะข้าราชการที่มาคราวก่อนนั้น เป็นแต่เพียง
ข้าราชการซึ่งพระยาพระคลังใช้ให้มาเท่านั้น ทั้งยศและตำแหน่งก็
ต่ำกว่าข้าราชการไทยที่มาคราวนี้ บาทหลวงคาซาก็ดูดีอยู่แล้ว
ว่าชาวฝรั่งเศสมีความนับถือและยกย่องผู้ที่มาในพระนามของพระเจ้า
กรุงสยามทุกคน

คัดจากรายการการใช้จ่าย ซึ่งมองซิเออร์เดอโดวินย์ได้จ่ายเงิน
ไปสำหรับข้าราชการไทย ๓ คนที่มาแทนพระเจ้ากรุงสยาม กับด้าม
๑ คนและคนใช้ ๕ คนซึ่งมากับข้าราชการไทย คิดเป็นเงินใช้จ่าย
วันละ ๒๒ แฟรง เป็นเงินค่าอาหารการรับประทาน ค่าเช่าที่พัก ค่า
ซักฟอกเสื้อผ้า ค่าฟัน ค่าเทียนไข และค่าอื่น ๆ อันจำเป็นจะ

ต้องใช้ รวม ๒๑ วันจนถึงวันที่ ๕ เดือนพฤศจิกายน ค.ศ. ๑๖๘๘
(พ.ศ. ๒๒๓๑) ซึ่งเป็นวันที่ข้าราชการไทยได้ยกไปกรุงโรม

ค่าเช่ารถรวม ๓ เดือน ค่าใช้จ่ายสำหรับชาวตั้งเกีย ๓ คนใน
ระหว่างเวลา ๒ วัน และค่าได้ห้อยจ่ายสำหรับกองทหารที่ได้พา
ข้าราชการไทยไปยังกรุงปารีส รวมทั้งสิ้นเป็นเงิน ๑๘๗๗ แฟรง
กบาญซ์หน้า ๘๑๐ ปี ค.ศ. ๑๖๘๘ (พ.ศ. ๒๒๓๑)

ปี ค.ศ. ๑๖๘๙ (พ.ศ. ๒๒๓๒)

คัดจากบาญชีเงินประจำปี ค.ศ. ๑๖๘๙ (พ.ศ. ๒๒๓๒) หน้า ๔๗
วันที่ ๘ เดือนมกราคม ค.ศ. ๑๖๘๘ (พ.ศ. ๒๒๓๑) ค่าใช้จ่าย
สำหรับข้าราชการที่มาแทนพระเจ้ากรุงสยามเงิน ๒๘๘๑:๑๐

คัดจากบาญชีเงินประจำปี ค.ศ. ๑๖๘๙ (พ.ศ. ๒๒๓๒) หน้า ๔๘
วันที่ ๑๖ เดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๖๘๘ (พ.ศ. ๒๒๓๒) ค่าอาหาร
การเลี้ยงข้าราชการของพระเจ้ากรุงสยาม และค่าได้ห้อยอย่างอื่น ๆ
เงิน ๓๐๑๗๒:๑๒

คัดจากบาญชีเงินประจำปี ค.ศ. ๑๖๘๙ (พ.ศ. ๒๒๓๒) หน้า ๕๑
วันที่ ๑๖ เดือนตุลาคม ค.ศ. ๑๖๘๘ (พ.ศ. ๒๒๓๒) จ่ายเงิน
คืนให้แก่บาทหลวงเวญู บาทหลวงคณะเซซิวิต เป็นเงินค่าได้ห้อย
การใช้จ่ายสำหรับข้าราชการไทย เป็นเงิน ๘๘๐๐.

ปี ค.ศ. ๑๖๕๐ (พ.ศ. ๒๒๓๓)

คัดจากบัญชีเงินประจำปี

ค.ศ. ๑๖๕๐ (พ.ศ. ๒๒๓๓) หน้า ๔๕-๔๖

วันที่ ๑๐ เดือนมีนาคม ค.ศ. ๑๖๕๐ (พ.ศ. ๒๒๓๓) ค่าอาหาร

การเลี้ยงข้าราชการของพระเจ้ากรุงสยาม เงิน ๒๙๗๐.

ถ้อยคำที่ราชทูตของพระเจ้ากรุงสยามได้กล่าวในเวลาดกราบทูต
พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส และทูตเจ้านายทั้งเจ้านั้หญิงเจ้านั้ชายในพระ
ราชวงศ์ฝรั่งเศส เมื่อราชทูตสยามได้เฝ้าพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสในครั้ง
แรก เมื่อวันที่ ๑ เดือนกันยายน ค.ศ. ๑๖๘๖ (พ.ศ. ๒๒๒๙)

ถ้อยคำที่กราบทูลพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส

ขอพระราชทานกราบทูลสมเด็จพระเจ้าแผ่นดิน ผู้เป็นใหญ่ และ
ซึ่งทรงมีอำนาจและเดชานุภาพ จนราชาศัตรูของพระองค์ได้พ่ายแพ้
ไปหมดสิ้นแล้ว

ด้วยพวกข้าพเจ้าขอพระมหากรุณาต่อพระองค์ ได้ทรงโปรดฟัง
ถ้อยคำที่พวกข้าพเจ้าจะได้กราบทูลทงนี้ ในการที่พวกข้าพเจ้าได้มา
เฝ้าพระองค์ ในวันนี้ กระทำให้พวกข้าพเจ้ามีความปลื้มยินดียิ่งนัก
เพราะเหตุที่พระองค์เจ้าได้ประสูติแล้ว อันเป็นเจ้าที่ทวยดาสน์ฟ้า
ได้ประทานลงมาให้สำหรับประเทศฝรั่งเศส

สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามผู้ทรงพระเดชานุภาพอันใหญ่ยิ่ง นาย
ของพวกข้าพเจ้า ซึ่งทรงพระอิศริยยศจนบรรดาเจ้าแผ่นดินและเจ้า
นายฝ่ายทิศคั่นออกทั้งปวงกลัวเกรงพระเดชานุภาพ และซึ่งทรงรัก
ใคร่พระองค์อย่างยิ่ง จนพวกข้าพเจ้าไม่มีถ้อยคำที่จะกราบทูลให้
พระองค์ทรงทราบได้นั้น ได้ทรงพระกรุณาโปรดคัตเลือกให้พวก
ข้าพเจ้าได้เป็นราชทูตต่างพระองค์ มาเฝ้าและเพื่อนำของเครื่องราช-

บรรณการมาถวายให้เป็นพยานแห่งความนับถือ ที่สมเด็จพระเจ้า
 กรุงสยามได้มีต่อพระองค์ อนึ่งสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามได้มีกระแส
 รั้งให้พวกข้าพเจ้ามากราบทูลให้ทรงทราบ ว่าสมเด็จพระเจ้ากรุง
 สยามทรงทราบได้อย่างดี ว่าพระองค์ทรงพระปรีชาญาณและทรงมี
 สติปัญญาอันลึกซึ้ง ซึ่งมนุษย์ทั้งปวงไม่อาจจะเห็นได้ พระราช
 อำนาจก็ยิ่งยดเต็มที่ จึงได้ทรงปกครองขอบเขตอันกว้างด้วยความ
 ยุติธรรม อันน่าชมเชยยิ่งนัก ฝ่ายในพระราชสำนักเก่า ก็มีขุนนาง
 ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ซึ่งมีสติปัญญาไหวพริบ จึงอาจที่จะกระทำการ
 ทั้งปวงซึ่งพระองค์จะได้มีรับสั่งให้ทำ เพื่อปกครองอาณาประชา
 ราชรัฐให้มีความเจริญได้ทุกอย่าง ส่วนในพระราชอาณาจักรอัน
 กว้างขวางนั้น ก็มีบ้านเมืองใหญ่โตอันมีป้อมคูประตูหอรบอย่างแข็ง
 แกร่ง ทั้งตุ๊กกระสุนดินดำเครื่องศัสตราวุธก็มีพร้อมบริบูรณ์ อันเป็น
 ของจำเป็นสำหรับใช้ในเวลาดำรงสงครามทุกอย่าง การที่พระองค์ทรง
 มีชัยชนะในการทัพศึกนั้น ก็ทรงมีไชยทั้งทางทะเลและทางบก ผู้ใด
 ที่องอาจมาขัดต่อพระราชดำริห์ พระองค์ก็ทรงปราบได้ย จนนคร
 เหล่านั้นต้องมาอ่อนน้อมต่อใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาททุกคน จนถึงที่สุด
 วินั้นพระองค์เป็นผู้ทรงช้ชาติในความดีความชอบ ไม่เฉพาะแต่ไพร่ฟ้า
 ข้าแผ่นดินของพระองค์ แต่ทรงช้ชาติตลอดถึงบ้านเมืองอันอยู่ใกล้
 เคียง และพระองค์ทรงปกครองประเทศฝรั่งเศสด้วยพระเดชานุภาพ
 อันใหญ่หลวง อันพระเจ้าแผ่นดินฝรั่งเศสองค์ก่อน ๆ จะเปรียบปาน

ไม่ได้โดยเป็นอันขาด จนบรรดาพระเจ้าแผ่นดินและเจ้านายในโลก
นี้ มีความนิยมยินดีในพระเดชานุภาพ จึงต่างองค์ต่างคิดจะมาเป็น
พระราชไมตรีกับพระองค์ทั้งสิ้น

โดยเหตุที่พระองค์ทรงพระเดชานุภาพ จนชาวใต้ได้ถือไป
ตลอดทิศคว้นออกเช่นนี้ สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามนายของพวก
ข้าพเจ้าได้ทรงทราบก็จับพระทัยยิ่งนัก และในระหว่างที่เสด็จถึง
พระเดชานุภาพของพระองค์ สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามได้ทรงทราบว่า
พระองค์มีพระราชประสงค์จะเป็นพระราชไมตรีด้วยนั้น จึงได้ทรง
พระโสมนัสยินดีอันจะหาคำใดมากว่าทูลไม่ได้แล้ว ทั้งพระราชวงศ์
นวงศ์ข้าทูลตลอดองครุฑพระบาทผู้น้อยผู้ใหญ่ก็พลอยมีความยินดีด้วยกัน
ทุกคน และต่างคนต่างยกย่องชมเชยสรรเสริญชมพระบารมีของ
พระองค์ด้วยกันทั้งสิ้น

สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามนายของพวกข้าพเจ้า หาทรงทราบไม่
ว่าในบรรดาของทั้งปวงอันมีอยู่ในพระราชอาณาจักรสยาม จะมีสิ่ง
ใดที่พระองค์จะพอพระทัยบ้าง จึงได้มอบของบางอย่างให้พวก
ข้าพเจ้าเชิญมาเป็นเครื่องราชบรรณาการถวายต่อพระองค์ เพราะ
ฉนั้นขอพระองค์ได้โปรดมีกระแสรับสั่งให้เจ้าพนักงานได้ไปรับเครื่อง
ราชบรรณาการเหล่านั้นไว้ด้วย

ในส่วนคว้นพวกข้าพเจ้าและข้าราชการที่ได้มาราชการกับข้าพเจ้า
นั้น ต้องกราบทูลสดารภาพให้ทรงทราบ ว่าในชั้นต้นก็รู้สึกเสียใจ

อาศัยในการที่จะต้องจากบ้านเกิดเมืองนอน เติรทางอันไกลเช่นนี้ อยู่
 บ้าง เพราะพวกข้าพเจ้าไม่เคยเคยที่จะได้เติรทางด้วยพาหนะเรือชนิด
 นี้ แต่มาบัดนี้ เมื่อได้รับโอกาสที่ได้มาเฝ้าพระองค์แล้ว และเมื่อ
 ได้เห็นพระบารมีด้วยตาของพวกข้าพเจ้าเอง ว่าข้าวเด้าลือถึงพระ
 เสดษานุภาพเป็นสิ่งที่ยิ่งค่ากว่าความที่เป็นจริงแล้ว ความเสียใจอาศัย
 ที่มิได้เช่นเดิมหนักเป็นอันเบาบางลงไปทุกที และพวกข้าพเจ้ารู้สึกว่
 มีความสุขสดบายและสุขใจ เท่ากับพวกข้าพเจ้ายังคงอยู่ใกล้พระองค์
 นายของพวกข้าพเจ้าอยู่เช่นนั้น

ในที่สุดนี้พวกข้าพเจ้าไม่มีคำใดที่จะกราบทูลต่อไป นอกจาก
 จะกราบทูลขอรับพระมหากรุณาจากพระองค์ตลอดเวลาที่พวกข้าพเจ้า
 จะได้พักอยู่ในพระราชอาณาเขตของพระองค์เท่านั้น

ถ้อยคำที่ราชทูตสยามได้กราบทูลต่อมกุฎราชกุมาร

ขอกราบทูลเจ้าอันใหญ่ยิ่ง ซึ่งพระรัศมีในเวลาทีประสูติได้
 ส่องไปทั่วโลก และซึ่งพระปรัชญาศัยอันกล้าหาญได้ทำให้คาของคน
 ทั่วโลกมัวไปหมด

ด้วยสมีเด็จพระเจ้ากรุงสยามนายของพวกข้าพเจ้า ได้รับสั่งใช้
 ให้พวกข้าพเจ้ามาเฝ้ากราบทูลถวายพระศีลพระพร ขอให้สมีเด็จพระ
 เจ้ากรุงฝรั่งเศสพระราชบิดาของพระองค์ได้ทรงพระเจริญทุกประการ
 ได้มีรับสั่งใช้ให้พวกข้าพเจ้ามาถวายบังคมต่อพระองค์เหมือนกัน และ

ใต้ทรงมอบของต่าง ๆ มากมายต่อพระองค์ ขอพระองค์ได้ทรงรับ
ของเหล่านี้ไว้ด้วยความเต็มใจรักใคร่ดุจเดียวกับที่สมเด็จพระเจ้ากรุง
สยามได้พระราชทานมาด้วยมีน้ำพระทัยรักใคร่ในพระองค์เช่นเดียวกัน

หนึ่งได้มีรับสั่งให้มากราบทูลต่อพระองค์ว่า ในบรรดาของต่าง ๆ
ซึ่งมีอยู่ในฝ่ายทิศตะวันออก ถ้ามีของดี ๑ สิ่งใดซึ่งเป็นที่พอใจของ
พระองค์และพระองค์มีพระประสงค์แล้วก็ขอให้รับสั่งให้พวกข้าพเจ้า
ทราบด้วย เพื่อเป็นโอกาสที่สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามจะได้จัดส่งมา
พระราชทานเพื่อให้ลูกพระทัยของพระองค์

ในการที่พวกข้าพเจ้าได้มาทูลทูลต่อพระเจ้าไม่ตรีในพระนามของ
สมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม และสมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสมีพระเคซา
นภาพากนั้น เป็นการที่สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามมีพระราชประสงค์
ยิ่งนักที่จะให้พระราชไมตรีในครั้งต่อไปคงยั่งยืนชั่วนิรันดร์
พระราชเหตุที่ว่า โดยเหตุที่พระองค์ทรงพระสติปัญญาอันเฉียบ
แหลมทั้งพระทัยที่ดี พระองค์คงจะทรงพระดำริห์หาทางที่จะให้
พระราชไมตรีในระหว่างประเทศทั้งสองนี้ได้สนิทแน่นหนามั่นคงอยู่ชั
วนิรันดร์เป็นแน่

พวกข้าพเจ้าอาจจะกราบทูลรับรองล่วงหน้าได้ว่าในการที่พระ
เป็นเจ้าได้โปรดให้พระโอรสของพระองค์ได้ประสคติ ประจวบกับ
เวลาที่พวกข้าพเจ้าได้มาจากหนทางห่างไกล เพื่อมาถวายบังคมต่อ
พระองค์นั้น คงจะเป็นการที่สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามนายของพวก

ข้าพเจ้าจะทรงปราโมชยินดียิ่งนัก และการที่ประจวบเป็นฤกษ์ดีเช่นนั้น พวกข้าพเจ้าอาจจะทำนายได้ ว่าต่อไปในภายภาคหน้า พระโอรสองค์นี้คงจะทำให้พระนามของพระองค์กับนาม ของประเทศฝรั่งเศสได้แพร่หลายมีเกียรติยศจนตลอดสุดโลกเป็นแน่

พวกข้าพเจ้าเชื่อใจว่าพระองค์คงจะทรงพระเมตตาแก่ตัวข้าพเจ้า ทั้งคงจะแผ่พระบารมีเพื่อปกครองพวกข้าพเจ้าด้วยเป็นแน่

ถ้อยคำที่ราชทูตสยามได้กล่าวกราบทูลมกุฎราชกุมารี

ขอประทานกราบทูลเจ้าหญิง ซึ่งพระบารมีปกแผ่เป็นรัศมีทั่วไป

ด้วยสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามนายของพวกข้าพเจ้า ผู้มีพระราชประสงค์ที่จะเป็นพระราชไมตรีกับสมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสยิ่งนัก ได้ทรงจัดให้พวกข้าพเจ้ามายังประเทศฝรั่งเศส เพื่อมาถวายเป็นของขวัญ และเพื่อถวายพระสวดพระพรขอให้สมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสได้ทรงพระเจริญทุกประการ

ในการที่ข้าพเจ้าจะได้มายังประเทศฝรั่งเศสนี้ ความได้ทรงทราบไปถึงสมเด็จพระราชบิดาของสมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม ก็ทรงพระโสมนัสยินดียิ่งนัก จึงได้ทรงสืบตวงถึงการที่เกี่ยวกับเจ้านายในพระราชวงศ์ฝรั่งเศส ครั้นได้ทรงทราบว่าพระองค์ได้ดำรงอยู่เป็น

ผาสูกกับพระราชโอรสของสมเด็จพระเจ้ากรุงฝรังเศส ก็ทรงปรึกษ
 ยินดีขังนัก ส้มเด็จพระราชธิดาของสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามมีพระ
 ประสงค์จะทรงทราบขังนักว่า พระองค์จะโปรดของทางฝ่ายทิศควัน
 ออกเปนของสิ่งไรบ้าง จึงได้โปรดมีรับสั่งให้พวกข้าพเจ้านำของ
 แปลก ๆ บางอย่างมากถวายต่อพระองค์ เหมือนกับสิ่งคตัวอย่างมา
 ถวายให้ทอดพระเนตร เพื่อพระองค์จะได้ทรงเห็นว่าในประเทศสยาม
 มีของอย่างไรบ้าง ในของต่าง ๆ ที่ข้าพเจ้านำมาถวายนี้ ถ้ามั่งดีใด
 ที่พอพระทัยของพระองค์แล้ว ก็ขอได้โปรดมีรับสั่งให้พวกข้าพเจ้า
 ทราบด้วย และถ้าจะมีพระประสงค์ของอย่างใดแล้ว ก็ขอได้โปรด
 มีรับสั่งให้เจ้าพนักงานของพระองค์ได้ทำแบบคตัวอย่างประทาน มายัง
 ข้าพเจ้าด้วย ส้มเด็จพระราชธิดาของสมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม ได้มี
 รับสั่งให้พวกข้าพเจ้ามากราบทูล ว่าการที่พระองค์มีพระโอรสและ
 พระธิดาอันเป็นที่เชิดชูของประเทศฝรังเศสนั้น เปนสิ่งที่สมเด็จพระ
 พระราชธิดาทรงยินดีนัก และทรงขอรับรองต่อพระองค์ ขอให้พระองค์
 ได้ทรงรับสั่งให้พระโอรสได้มีพระทัยค้ำใจที่แต่จะให้พระราชไมตรีใน
 ระหว่างสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินทั้งสองได้ ดันิษณมนั้นคงอยู่เปนนิคย
 เพื่อพระราชไมตรีที่พวกข้าพเจ้าได้มาทำความตกลงในครั้ง^๕นี้ จะได้
 อยู่ยังยืนชั่วนิรันดร์ เทากับดวงพระอาทิตย์เช่นนี้

ถ้อยคำที่ราชทูตสยามได้พูดต่อ ดุกเดอบูรกอชนี่

เมื่อพระผู้เป็นเจ้าบนสวรรค์ได้โปรดให้พระองค์ประสูติมาสำหรับ
เป็นเครื่องเชิดชูเกียรติยศของประเทศฝรั่งเศสนั้น ในประเทศสยาม
ไม่มีใครเคยที่จะไม่ยินดีจนคนเดียว เพราะชาวประเทศสยามเห็นว่า
พระองค์เป็นผู้ซึ่งพระเป็นเจ้าได้กะไว้ สำหรับทำให้พระราชไมตรีใน
ระหว่างสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินทั้งสองได้ติดต่อกันชั่วกาลนาน สมเด็จพระ
ราชาธิบดีของสมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม จึงได้โปรดให้พวกข้าพเจ้า
มาถวายพรขอให้พระองค์ได้ทรงพระเจริญตลอดพระชนมายุ และได้
โปรดประทานของมาเพื่อเป็นเครื่องเพติดเพติดพระทัย จนกว่าจะ
ได้ทราบว่าพระองค์จะตั้งพระประสงค์ของอย่างไรในฝ่ายทิศตะวันออกบ้าง

ถ้อยคำที่ราชทูตสยามได้กราบทูลต่อท่าน ดุกดังยู

ด้วยการที่พระองค์ได้ประสูติมานั้น ก็โดยพระกรุณาของพระ
เป็นเจ้าบนสวรรค์ ซึ่งมีความประสงค์จะกรุณาต่อประเทศฝรั่งเศส
เพื่อพระราชวงศ์จะได้ไม่ขาดเชื้อสายเลย การที่ได้ประสูติมานั้นได้
กระทำให้ประเทศสยามทั้งประเทศมีความปลื้มยินดียิ่งนัก และสมเด็จพระ
ราชาธิบดีของสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามก็ได้มีรับสั่งให้พวกข้าพเจ้า
มาถวายพร ขอให้พระองค์ได้มีความสุขความเจริญทุกประการ

และได้โปรดประทานของแปลก ๆ มาบางอย่าง เพื่อเป็นเครื่องเพ็ด
 เพลินในเวลา^{ที่}พระองค์ยังทรงพระเยาว์อยู่ จนกว่าพระองค์จะได้ทรง
 เจริญพระชันษา และจะได้มีพระประสงค์ของอย่างอื่น อันเป็นของ
 ทัตและมีราคา^{ที่}ค่าอันต่อไป

ถ้อยคำที่ราชทูตสยามได้กราบทูลต่อท่าน ดูกุเบรีย

ด้วยพวกข้าพเจ้าเชื่อว่า ถ้าสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามนายของ
 พวกข้าพเจ้าได้ทรงทราบ ว่าพวกข้าพเจ้าได้มากราบทูลถวายพร
 ขอให้พระองค์ทรงเจริญพระชนมายุ ก็คงจะเป็นการพอพระทัย
 พวกข้าพเจ้าไม่สงสัยเลยว่าในภายภาคหน้า พระองค์คงจะเป็นเจ้าที่
 มีพระนามโด่งดัง เพราะเหตุว่าพระองค์ได้ประสูติมา^{ที่}เฉพาะสำหรับ
 เด็จจ้อออกให้ราชทูตอันมาแต่ทางสุดโลกได้เข้าเฝ้า และพวกข้าพเจ้า
 มีความปลื้มใจที่พระองค์จะได้ทรงรู้จักสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามนาย
 ของข้าพเจ้าโดยเฉพาะ เพราะพระองค์คงจะได้ทรงเห็นพระนามของ
 นายข้าพเจ้าปรากฏอยู่ในพงศาวดารของพระองค์ และคงจะทรง
 ทราบต่อไปว่าการที่โปรดให้พวกข้าพเจ้าได้มาเฝ้าใน^{นี้} เป็นสิ่ง
 สำคัญเป็นครั้งแรกในพระชันษา

ถ้อยคำที่ราชทูตสยามได้กราบทูล
ต่อพระเชษฐาของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส

ด้วยสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามนายของพวกข้าพเจ้า ได้มีรับสั่ง
ว่าเมื่อพวกข้าพเจ้าได้ถวายบังคมต่อสมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ผู้เป็น
สมเด็จพระอนุชาของพระองค์แล้ว ก็ให้พวกข้าพเจ้ามาถวายบังคม
ต่อพระองค์ด้วย

พระนามอันโด่งดังของพระองค์ได้กระทำให้สมเด็จพระเจ้ากรุง
สยามได้ทรงทราบในอิทธิบาทของพระองค์ และได้ทรงทราบว่า
พระองค์ได้มีชัยชนะต่อศัตรูของประเทศฝรั่งเศสอันเป็นเรื่องเดือดร้อน
ยิ่งนัก เหตุที่ศัตรูเหล่านั้นเป็นศัตรูของพระองค์ ก็เพราะศัตรูเหล่านั้น
เป็นศัตรูของสมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสพระอนุชาของพระองค์นั้น จึง
กระทำให้พวกข้าพเจ้าเชื่อว่า พระเดชของพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสก็คง
จะเป็นพระเดชของพระองค์เหมือนกัน และในบัดนี้สมเด็จพระเจ้า
กรุงสยามนายของพวกข้าพเจ้าก็อยู่ในจำนวนเป็นพระเดชของพระ
เจ้ากรุงฝรั่งเศสแล้ว เพราะฉะนั้นในพระนามของสมเด็จพระเจ้ากรุง
สยาม พวกข้าพเจ้าจึงมากราบทูลวิงวอน ขอพระองค์ได้โปรดช่วย
ให้พระราชไมตรีนี้ได้ดีนิรทวารต่อไป ในส่วนตัวพวกข้าพเจ้าโดย
เฉพาะนั้น ต้องขอพระกรุณาและพระบารมีของพระองค์ได้เป็นที่พึ่ง
ต่อพวกข้าพเจ้าด้วย

ถ้อยคำที่ราชทูตสยามได้กราบทูลต่อ มาตา

ด้วยการที่สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามนายของพวกข้าพเจ้ามีพระราชประสงค์ที่จะเป็นพระราชไมตรีกับสมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสนั้น เป็นการกระทำให้พระองค์ทรงโปรดปรานรักใคร่เจ้านายในพระราชวงศ์ฝรั่งเศสทุก ๆ องค์ และยังเป็นเจ้าหญิงซึ่งพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสโปรดปรานและเป็นเชื้อพระวงศ์สนิทกับพระเจ้ากรุงฝรั่งเศสแล้ว สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามนายของพวกข้าพเจ้าก็รักใคร่โปรดปรานรักใคร่มาช้านาน เพราะฉะนั้นจึงได้โปรดรับตั้งใช้ให้พวกข้าพเจ้ามายังประเทศฝรั่งเศสเพื่อกราบทูลให้ทรงทราบในข้อนี้ และการที่พวกข้าพเจ้าได้ปฏิบัติตามกระแสรับสั่งของสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามนั้น ก็ทำให้พวกข้าพเจ้ายินดียิ่งนัก เพราะได้มีโอกาสเฝ้าพระองค์ ผู้ซึ่งจะหาเจ้านายองค์อื่นที่มั่งคั่งมั่งคั่งเทียบกับพระองค์ไม่ได้แล้ว

ถ้อยคำที่ราชทูตสยามได้กราบทูลต่อท่าน ดุกเกอชาตร์

ด้วยสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามนายของพวกข้าพเจ้าทรงเอาพระทัยใส่ในพระราชวงศ์ของประเทศฝรั่งเศส และด้วยองค์สมเด็จพระราชบิดาของพระองค์นั้น สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามก็ทรงเอาพระทัยใดยิ่งหนักขึ้น เพราะฉะนั้นถ้าพวกข้าพเจ้าไม่ได้มาถวายบังคมและกระทำความเคารพต่อพระองค์แล้ว ก็เท่ากับไม่ได้ปฏิบัติกรำให้สม

พระราชดำริห์ของสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามและเท่ากับปฏิบัติด้วย
หน้าที่เช่นนั้น

พวกข้าพเจ้ามีความยินดีอย่างที่สุดที่ได้เห็นว่าพระองค์ทรงประ
กอบด้วยพระอัยยาศัยดมราชตระกูล พระทัยก็อารีอารอบกว้างขวาง
ทั้งพระนิสัยก็เต็มไปด้วยความกล้าหาญ การที่พระองค์มีพระทัย
คั้นหนักเห็นได้โดยที่พระร่างกายสมบูรณ์ทุกอย่าง ซึ่งพวกข้าพเจ้า
แต่เห็นเท่ากับเป็นคนหรือควาควง ๑ อันนายวิศมีที่ต่างและบริสุทธิ
อุปมาเหมือนพระองค์อยู่ในท่ามกตางวิศมีอนัน การที่ประเทศ
ฝรั่งเศสมีเจ้านายซึ่งทรงพระลักษณะอย่างดีเช่นนั้น ต้องนับว่าประเทศ
ฝรั่งเศสเคราะห์ดียิ่งนัก และในเวลาที่พวกข้าพเจ้ามาเจริญทางพระ
ราชไมตรีกับประเทศฝรั่งเศสนี้ ก็บังเอิญประจวบกับเวลาซึ่งประเทศ
ฝรั่งเศสกำลังรุ่งเรือง ทั้งมีความหวังว่าในภายภาคหน้ายังจะรุ่งเรือง
ยิ่งกว่านี้ เพราะเหตุที่พระองค์เท่ากับเป็นหลักสำหรับให้ประเทศ
ฝรั่งเศสให้รุ่งเรืองต่อไป

ถ้อยคำที่ราชทูตสยามได้กราบทูลต่อ มาเดอมัวเซล
ด้วยในโอกาสที่พวกข้าพเจ้าได้มาเฝ้าถวายบังคมคราวนี้ พวก
ข้าพเจ้ามีความยินดียิ่งนักที่ได้เห็นด้วยตาของตนเอง ว่าพระเจ้าบ
นธรรมก็ได้กรุณาแก่ประเทศฝรั่งเศสโดยเฉพาะโดยทรงโปรดให้ประเทศ
ฝรั่งเศสได้มีเจ้าหญิงอันทรงพระลักษณะคืออย่างพระองค์ ซึ่งเป็นการ

สมควรที่อาณาประชาราษฎร์ทั่วไปจะนิยมนับถือได้ ในชั้นพวก
ข้าพเจ้าอาจจะไปรายงานความจริงได้ เพราะพวกข้าพเจ้าได้มาเฝ้า
เฉพาะพระองค์แล้ว เพราะฉะนั้นพวกข้าพเจ้าขอถวายพระพร ขอให้
พระองค์ได้ทรงดำริสว่สดีพิพัฒน์มงคลทุกประการ

ถ้อยคำที่ราชทูตสยามได้กราบทูลต่อพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส และ
เจ้านายทั้งหญิงและชายอันเป็นเจ้านายในพระราชวงศ์ ในเวลาที่
เข้าเฝ้าเพื่อถวายบังคมดาเมื่อวันที่ ๑๔ เดือนมกราคม ค.ศ. ๑๖๘๗
(พ.ศ. ๒๒๒๙)

ถ้อยคำที่กราบทูล พระเจ้ากรุงฝรั่งเศส

ขอพระราชทานกราบทูลสมเด็จพระเจ้ากรุงฝรั่งเศส ผู้ทรงพระ
เดชานุภาพอันใหญ่ยิ่ง

ด้วยพวกข้าพเจ้าได้มาเฝ้าในครั้งนักเพื่อจะขอรับพระราชทานพระ
ราชานุญาตกลับไปเฝ้าสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามนายพวกข้าพเจ้า เหตุ
ที่สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามทรงตั้งพระราชหฤทัยรอฟังว่ากรที่ใต้ทรง
แต่งราชทูตมาคราวนี้จะมีผลอย่างไร ประการ ๑ การแปลถกปลาด
นำพิศวงต่าง ๆ ซึ่งพวกข้าพเจ้าจะได้้นำกลับไปกราบทูล ประการ ๑
พยานอันสำคัญที่พวกข้าพเจ้าจะได้นำไปกราบทูลว่าพระองค์ได้ทรงเป็น
พระราชไมตรีกับสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามโดยเฉพาะ ประการ ๑ และ

ข้อที่พวกข้าพเจ้าจะได้นำไปกราบทูลว่าพระองค์จะได้ทรงเป็นพระราช
ไมตรีด้วยช่วงกาดนาน ประการ ๓ นั้น เป็นเหตุสุดซึ่งกระทำให้พวก
ข้าพเจ้าต้องคิดกราบทูลถวายบังคมลาตั้งที่ หาใช้ลมแล้งหรือระดู
กระทำให้พวกข้าพเจ้ากราบทูลถวายบังคมลาไม่ และความเอื้อเฟื้อต่าง ๆ
ซึ่งพวกข้าพเจ้าได้มารับในทันทีที่ทรงพระกรุณาการตั้งนั้น เป็น
สิ่งที่จะอาจจะกระทำให้พวกข้าพเจ้าล้มบ้านเกิดเมืองนอนและล้มในกระแด้
รับตั้งของสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินนายของพวกข้าพเจ้าได้ทีเดียว

แต่ในเวลาที่พวกข้าพเจ้าจวนจะจากและไปห่างไกลพระองค์เช่น
นี้ พวกข้าพเจ้าก็หมดคำที่จะกราบทูลแสดงความในใจที่พวกข้าพเจ้า
มีความนับถือนิยมในพระองค์และที่ได้ทรงพระกรุณาแก่พวกข้าพเจ้า
ทุกสิ่งทุกอย่างนั้น พวกข้าพเจ้าจะมีใต้อมพระเดชพระคุณเลย เมื่อ
สิ้นเดิมพวกข้าพเจ้าก็ใคร่ตั้งอยู่ว่า เมื่อได้มาเฝ้าเห็นพระองค์แล้ว
ก็คงจะได้เห็นว่าพระองค์เต็มไปด้วยพระอภิหารและเกษานุภาพ เมื่อ
ได้มาเฝ้าแล้วก็ได้เห็นสัมผัสจริงดังได้คาดหมายไว้ แต่พวกข้าพเจ้าจะ
ต้องกราบทูลสารภาพว่า พวกข้าพเจ้ามิได้นึกเลยว่าพระองค์จะได้
มีนาพระทัยอันอ่อนหวานเช่นนี้ ทั้งพวกข้าพเจ้าก็มิได้นึกเลยว่า
พระอริยาศัยอันที่หายอย่าง จะมาประกอบรวมในคน ๆ เดียวได้
เพราะฉะนั้นพวกข้าพเจ้าไม่ปลาดใจแล้วที่ได้เห็นอาณาประชาราษฎร
ของพระองค์มีความรักใคร่นับถือพระองค์จนถึงกับไม่อยากจะถิ่นฐาน
บ้านเรือนเพราะเต็มใจสมัครอยู่ในพระราชอาณาเขตของพระองค์โดย

เหตุที่ราชบุตรพลเมืองเหล่านี้ได้รับความผาสุกจากพระองค์ทุกถ้วนหน้า
 ในส่วนตัวพวกข้าพเจ้านั้น รุ่งเรืองในพระเดชพระคุณที่ได้ทรงพระเมตตา
 กรุณาแก่พวกข้าพเจ้าทุกอย่าง ทั้งรุ่งเรืองจิตใจในพระอภัยมัย
 อันดี และปลาดใจยิ่งนักในพระปรีชาสามารถของพระองค์ จึงเห็น
 พร้อมกันว่าชีวิตของพวกข้าพเจ้านั้น และโอรสธิดานักที่จะบ่าวร้อง
 สรรเสริญพระเกียรติคุณของพระองค์ เท่าที่พวกข้าพเจ้านึกไว้ไม่ได้
 เสียแล้ว ความจำของพวกข้าพเจ้าก็ไม่เพียงพอที่จะทรงจำการต่าง ๆ
 ไว้ได้ เพราะเหตุฉะนั้นพวกข้าพเจ้าจึงต้องรับรื้อนจดข้อความต่าง ๆ
 ไว้เท่าที่ได้มารู้มาเห็นทุกอย่าง และถึงแม้ว่าพวกข้าพเจ้าจะได้จดจำ
 การต่าง ๆ ไว้มากก็จริงอยู่ แต่สิ่งที่พวกข้าพเจ้ายังไม่ได้พบได้เห็น
 นั้นยังมีอีกมากต่อมากนัก จดหมายบันทึกซึ่งพวกข้าพเจ้าได้จดไว้
 นี้จะได้ช่วยช่วยพาและคืน และจะได้บัญญัติไว้ในอนุสาวรีย์ที่หายากและที่
 มีราคาที่สุดคในประเทศสยามต่อไป ฝ่ายสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามนาย
 ของพวกข้าพเจ้า จะได้ดังจดหมายบันทึกเหล่านี้ไปพระราชทานแก่
 เจ้านายทั้งปวงซึ่งมีพระราชไมตรีคิดต่อกับประเทศสยาม เพราะฉะนั้น
 ในไม่ช้าบรรดาบ้านเมืองและประเทศทั้งหลายในฝ่ายทิศตะวันออก จะ
 ได้ทราบในพระเดชานุภาพของสมเด็จพระเจ้าหุยเตอกรังอันจะหาผู้ใด
 มาเปรียบปานไม่ได้แล้ว และเรื่องนี้จะได้อ่านสืบกันไปชั่วกาลนาน
 มิได้มีที่สุดได้เลย

ในที่สุดนี้พวกข้าพเจ้าจะได้เป็นผู้นำข่าวอันน่ายินดีไปกราบทูล
 สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามนายของพวกข้าพเจ้า ว่าพระองค์ทรงพระ
 เจริญหาได้มีพระโรคมาเบียดเบียนอย่างไร และพระผู้เป็นเจ้า
 บนสวรรค์ก็ได้เป็นภาระชุนะที่จะพิทักษ์รักษาพระองค์ให้พระชนมายุได้
 คงยืนนาน อันไม่ควรจะมีเวลาดับสูญเลย

ถ้อยคำที่ราชทูตสยามได้กราบทูลต่อ มกุฎราชกุมาร

ด้วยตามพระราชโองการของสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามนายของ
 พวกข้าพเจ้า และเป็นระตูที่สมควรจะเจริญให้สดวกได้ จึงเป็น
 การจำเป็นที่พวกข้าพเจ้าต้องมาเฝ้าทูลลากลับไปยังบ้านเมืองของพวก
 ข้าพเจ้า

ในการที่พวกข้าพเจ้าได้เป็นราชทูตมาเจริญทางพระราชไมตรี
 คราวนี้ ไม่มีสิ่งใดที่พวกข้าพเจ้าจะถือได้ใจ เท่ากับการที่ข้าพเจ้า
 ได้รับเกียรติยศที่ได้มีโอกาสมานเฝ้าเฉพาะพระองค์ ซึ่งเป็นโอกาส
 กระทำให้พวกข้าพเจ้าได้ไปเฝ้าทั่วทิศตวันออก ถึงพระเกียรติยศพระ
 เกียรติคุณของพระองค์ซึ่งทรงอยู่ในพระทัยอันดีโอบอ้อมอารี อัน
 เป็นสิ่งสมควรที่จะกระทำให้นุษย์ทั้งปวงมีความรักใคร่ในพระองค์
 ทั้งสมควรที่พระองค์ได้เป็นพระราชโอรสของสมเด็จพระเจ้าหุยเตอ
 กรังยั้งนัก และเมื่อพวกข้าพเจ้าจะได้นำความไปกราบทูลต่อสมเด็จพระ
 เจ้ากรุงสยามนายของพวกข้าพเจ้า ให้ทรงทราบถึงพระเกียรติ

ยศพระเกียรติคุณของพระองค์ ทั้งกราบทูลให้ทรงทราบถึงพระ
โอรสของพระองค์แล้ว สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามนายของพวก
ข้าพเจ้าก็คงจะทรงพระโสมนัสยินดียิ่งนัก เพราะพระโอรสของพระ
องค์นั้นเท่ากับเป็นประกันอันสำคัญ ว่าพระราชไมตรีในระหว่างประ
เทศฝรั่งเสต์และประเทศสยามซึ่งพวกข้าพเจ้าได้มาทำความตกลงใน
ครั้ง^{๕๕} นี้ จะได้เป็นพระราชไมตรีที่จะได้สืบเนื่องอยู่ชั่วกาดนานมีได้มี
เวลาขาดสูญได้โดย

ถ้อยคำที่ราชทูตสยามได้กราบทูลต่อ มกุฎราชกุมารี

ด้วยตามที่สมเด็จพระราชบิดาของสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามได้
ทรงใช้ให้พวกข้าพเจ้ามาเฝ้าพระองค์นั้น มาบัดนี้ถึงเวลาแล้วที่พวก
ข้าพเจ้าจะต้องนำข่าวกลับไปกราบทูลต่อสมเด็จพระราชบิดาของสมเด็จพระ
เจ้ากรุงสยามให้ทรงทราบ และข่าวต่าง ๆ ที่พวกข้าพเจ้าจะนำ
กลับไปกราบทูลนั้นเป็นข่าวที่จะพอพระทัยสมเด็จพระราชบิดายิ่งนัก
เพราะฉะนั้นพวกข้าพเจ้าจึงกล้าไม่คิดที่จะรีบร้อนนำข่าวต่าง ๆ เหล่า
นั้นไปกราบทูลต่อไป

พวกข้าพเจ้าจะมีได้ตั้งกราบทูลต่อสมเด็จพระราชบิดา ว่าใน
การที่พระองค์ได้พระราชโอรสของสมเด็จพระเจ้าหุยเดอกรังเป็นพระ
ราชสวามีนั้น เป็นการที่พระเจ้าบรมสวรรค์ได้เมตตากรุณายิ่งนัก

เพราะในข้อนี้พวกข้าพเจ้าก็ได้เห็นเป็นพยานด้วยตาของตนเองซึ่งกระทำ
ให้พวกข้าพเจ้าบ่คิดขี้ขลาด แต่เมื่อพวกข้าพเจ้าได้เด้าถวายเป็น
เกียรติยศพระเกียรติคุณ อันน่าพิศวงของพระองค์ ซึ่งตลอดทวีปยุโรป
ชมเชยสรรเสริญกันนั้น สมเด็จพระราชาธิบดีก็จะทรงยินดีหาสิ่งที่จะ
เปรียบไม่ได้แล้ว แต่เมื่อสมเด็จพระราชาธิบดีได้ทรงทราบ ว่าพระ
องค์ที่ทรงรักใคร่นับถือนั้น สมเด็จพระราชาธิบดีก็จะทรงพระโสมนัส
ยินดี อันพวกข้าพเจ้าจะหาถ้อยคำมากราบทูลไม่ได้แล้ว

ถ้อยคำที่ราชทูตสยามได้กราบทูลต่อท่านดุ๊กเดอบูร์กอยน์

ขอกราบทูลเจ้าซึ่งต่อไปวันหน้าจะเป็นเครื่องเชิดชูประดับของ
โลกนี้

ด้วยพวกข้าพเจ้าจะได้ไปทำทางไว้ในฝ่ายทิศตะวันออกสำหรับให้
ชื่อเสียงของพระองค์ ได้แพร่หลาย เพราะในไม่ช้าสักก็จะต้อง
มีเสียงเด้าดอถึงเขษานูภาพของพระองค์ ที่จะได้ไปชนะทัพศึกมา ถ้า
ในเวลานั้นพวกข้าพเจ้ายังมีชีวิตอยู่แล้ว พวกข้าพเจ้าก็จะเห็นพยาน
ได้ว่า พวกข้าพเจ้าได้เห็นพระอภิหารด้วยตาของพวกข้าพเจ้าเอง
และถึงสิ่งที่เด้าดอจะเป็นสิ่งที่เหลือเชื่อ ชาวฝรั่งเศสจะเป็นจริง
ควรเชื่อได้ เพราะพวกข้าพเจ้าเป็นพยานอยู่ในตัวแล้ว พวกข้าพเจ้า
จะได้เด้าว่า เจ้าองค์นี้พวกข้าพเจ้าได้เห็นเมื่อยังทรงพระเยาว์อยู่
เวลาที่ยังทรงพระเยาว์อยู่นั้น พระลักษณะอันดีต่าง ๆ ได้ปรากฏ

อยู่ที่พระนาคและพระเนตร เพราะฉนั้นการที่ทรงกระทำต่าง ๆ ใน
 วนัน เป็นสิ่งที่ทรงทำได้ทั้งนั้น

สิ่งที่จะกระทำให้สัมเด็จพระเจ้ากรุงสยามนายของพวกข้าพเจ้า
 ทรงพระโสมนัสยิ่งกว่าอย่างอื่นนั้น ก็ในข้อที่พวกข้าพเจ้าจะได้
 ไปกราบทูลว่า พระองค์เป็นหลักอันสำคัญสำหรับประเทศสยาม
 องค์ ๑ และพระราชไมตรีที่พวกข้าพเจ้าได้มาทำความตกลงใน
 ครองนี้ ก็จะได้พระองค์เป็นหลักอันจะยึดถือไว้ต่อไปได้

ถ้อยคำที่ราชทูตสยามได้กราบทูลต่อท่านดุ๊กดงยู

ขอกราบทูลเจ้าซึ่งต่อไปในวันหน้าจะได้ทำให้ศัตรูของประเทศ
 ฝรั่งเศสได้รู้สึกกำลังพระกรของพระองค์ และรู้ในความกล้าหาญ
 เขียวชาญของพระองค์

ด้วยการที่พวกข้าพเจ้าจะได้นำความไปกราบทูลสมเด็จพระเจ้า
 กรุงสยามนายของพวกข้าพเจ้า ว่าในระหว่างที่พระองค์ยังทรงพระ
 เยาว์อยู่ก็ยังมีข้อหวังได้ต่าง ๆ เพราะเหตุว่าความปรีชาสามารถ
 และพระทัยโอบอ้อมอารีของพระองค์ได้ฉายออกมาดุจเพชรที่มีฉาย
 ออกมาจากก้นเมฆนั้น จะเป็นสิ่งกระทำให้สมเด็จพระเจ้ากรุง
 สยามนายของพวกข้าพเจ้าได้ทรงหวังคอยฟังข่าวอภินิหารต่าง ๆ ของ
 พระองค์ต่อไป เมื่อข่าวของพระองค์ได้ติดต่อแพร่หลายออกไปแล้ว
 พวกข้าพเจ้าเองจะเป็นผู้ที่มีความยินดียิ่งกว่ามนุษย์ทั้งหลายทั้งปวง

เพราะพวกข้าพเจ้าจะมีได้มีเวลาเต็มเลย ว่าพวกข้าพเจ้าได้รับเกียรติยศที่ได้มาเฝ้าถวายบังคมต่อพระองค์ แทนสมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม นายของพวกข้าพเจ้า และที่ได้รับเกียรติยศเฉพาะตัวพวกข้าพเจ้า ที่ได้ประทานโอกาสให้พวกข้าพเจ้าได้มาแสดงความเคารพนับถือต่อพระองค์เช่นนี้

ถ้อยคำที่ราชทูตสยามได้กราบทูลต่อท่านดุกเดอเบรี

ขอพระผู้เป็นเจ้านครสวรรค์ ได้โปรดให้พระองค์ ได้มีไชยชนะในการทัพศึกสืบในวันหน้าต่อไป

ด้วยพวกข้าพเจ้าได้รับโอกาสที่จะได้นำข่าวพระองค์ ไปกราบทูลต่อสมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม นายของพวกข้าพเจ้า ซึ่งเป็นข่าวแรกที่สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามจะได้ทรงทราบเรื่องพระองค์ และเมื่อพวกข้าพเจ้าได้ไปกราบทูลว่า พวกข้าพเจ้าเคราะห์ดีที่ได้เห็นพระองค์ประสูติมา ซึ่งนับว่าเป็นการมงคลอันดีเพราะประจวบกับเวลาที่พวกข้าพเจ้าได้เป็นราชทูตมาเจริญทางพระราชไมตรีนั้น สมเด็จพระเจ้ากรุงสยามก็คงจะทรงพระโสมนัสยินดีมากชั้นอีก พวกข้าพเจ้าหวังใจว่าข้อดีของอันโด่งดังของพระองค์คงจะได้ตามพวกข้าพเจ้าข้ามทะเลไปจนถึงประเทศสยาม อันเป็นประเทศซึ่งจะได้มีความนิยมนับถือในพระนามของพระองค์อยู่เต็มอเนกนิย

ถ้อยคำที่ราชทูตสยามได้กราบทูล
ต่อพระเชษฐาของพระเจ้าหลุยส์ ๑๔

เมื่อพวกข้าพเจ้าได้ตกลงที่จะกลับไปเฝ้าสมเด็จพระเจ้ากรุงสยาม
นายของพวกข้าพเจ้าแล้ว จึงได้มาเฝ้าพระองค์เพื่อกราบทูลให้ทรง
ทราบว่ ความรู้สึกถึงพระเดชพระคุณที่ได้ทรงพระเมตตากรุณา
แก่พวกข้าพเจ้านั้น พวกข้าพเจ้าจะมีได้เต็มเลย ทั้งจะได้ระฤกถึง
พระอัยยาศัยอันดี ซึ่งเป็นดังที่คนทั่วโลกนิยมนับถือนัก ความนิยม
นับถืออันนี้ พวกข้าพเจ้ามีความยินดีนักที่จะไปทำให้ความนิยมนี้
ได้เพิ่มพูนทวีขึ้นอีก ไม่เฉพาะแต่ในราชสำนักสยามและประเทศสยาม
แห่งเดียว แต่จะได้ให้ราชสำนักทั้งหลายในฝ่ายทิศตะวันออก ได้
นิยมนับถือทั่วไปหมดเหมือนกัน เพราะข่าวที่พวกข้าพเจ้าได้เป็น
ทูตมาเจริญทางพระราชไมตรีนั้น ก็คงจะดีแข็งแรงไปทั่วทิศตะวันออก
แล้ว เพราะฉะนั้นพวกข้าพเจ้าจะได้ไปเดำถึงของต่างๆ ที่พวกข้าพเจ้า
ได้มาพบมาเห็น และคำเล่าของพวกข้าพเจ้านั้นเอง ก็คงจะได้เดำดี
แข็งแรงไปทั่วทิศตะวันออกเหมือนกัน ในข้อความต่างๆ ที่พวก
ข้าพเจ้าจะได้ไปเดำนั้น พระนามอันสูงสุดของพระองค์ก็จะมีอยู่
ในนั้นด้วยเหมือนกัน เพราะพระนามของพระองค์เป็นดังที่จับใจพวก
ข้าพเจ้าตั้งแต่บัดนี้ไปแล้ว และต่อไปในภายภาคหน้าจนถึงชั่วอายุคน
พวกข้าพเจ้าคงจะมีความนับถือพระนามของพระองค์อยู่ทุกเมื่อ

ถ้อยคำที่ราชทูตสยามได้กราบทูลต่อเจ้าหญิงมาตี

ในระหว่างเวลาที่พวกข้าพเจ้าได้มาอยู่ในประเทศฝรั่งเศส เป็นเวลาที่กระทำให้พวกข้าพเจ้าได้เพิ่มพูนความนับถือในพระอริยาศัยอันดีของพระองค์ เพราะในชั้นพวกข้าพเจ้าก็ได้รู้ดีมาจากคำบอกเล่าอยู่แล้ว ว่ามีคณนิยมนับถือพระอริยาศัยของพระองค์นัก เพราะฉนั้นการที่พวกข้าพเจ้าได้เคิรทางอันไกลจนมาถึงทวีปยุโรป และจะต้องเคิรทางย้อนกลับไปที่ทวีปเอเชียอีกนั้น เป็นการที่เบาบางโดยเหตุที่พวกข้าพเจ้าได้มีโอกาสที่จะนำพระนามของพระองค์ให้ได้ดีเช่นในประเทอันไกลที่สุด แต่ในประเทของพวกข้าพเจ้านั้น พวกข้าพเจ้าจะได้ไปเฝ้าถึงพระเกียรติยศพระเกียรติคุณของพระองค์ และในไม่ช้าสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามนายของพวกข้าพเจ้า และสมเด็จพระราชบิดาก็คงจะมีความรักใคร่ในพระองค์เท่ากับสมเด็จพระเจ้าหลยเดอกรังทรงรักใคร่พระองค์เช่นนั้น

ถ้อยคำที่ราชทูตสยามได้กราบทูลต่อท่านдукเดอชาตรี

ในการที่พวกข้าพเจ้าจะกลับไปเฝ้าสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามนายของพวกข้าพเจ้าในครั้งนี้ ไม่มั่งใดที่จะทำให้พวกข้าพเจ้ายินดีกับการที่พวกข้าพเจ้าจะได้นำความไปกราบทูลให้ทรงทราบ ว่าพระราชวงศ์ฝรั่งเศสกำลังดำรงอยู่ในทางเจริญ และในส่วนของพระองค์นั้น พวกข้าพเจ้าได้เห็นพระอริยาศัยซึ่งดีเกินกว่าพระชันษา และดียิ่ง

กว่าคนทั้งหลายทั้งปวง เมื่อผู้ใดได้มาเห็นพระปรีชาดำมาารถและ
ความกล้าหาญของพระองค์แล้ว ผู้นั้นจะต้องนึกปลื้มใจทุกคน
พวกข้าพเจ้าจะได้กราบทูลต่อสมเด็จพระเจ้ากรุงสยามว่า การที่
ประเทศฝรั่งเศสได้มีความหวังดีในลอร์ดพระองค์นี้เป็นสิ่งที่สมควรยิ่ง
นัก และต่อไปในวันหน้าประเทศสยามคงจะไม่มีพระสหายที่จะดั่ง
กว่าพระองค์ไปได้

ถ้อยคำที่ราชทูตสยามได้กราบทูลต่อเจ้าหญิงมาเดเคอมัวเซล
ด้วยพระอริยาศัยอันดีของพระองค์ซึ่งเพิ่ม ทวีขึ้นทุก ๆ วันนั้น
ได้กระทำให้พวกข้าพเจ้าเกิดความนับถือนิยมเพิ่มขึ้นอีก เพราะ
ความนับถือนั้นได้บังเกิดขึ้นแต่ครั้งแรกที่พวกข้าพเจ้าได้รบเกียรติยศ
ที่ได้มาถวายบังคมต่อพระองค์อยู่แล้ว การที่พวกข้าพเจ้าจะต้อง
ทูลลากลับไปในครั้งนี้ เป็นโอกาสที่พวกข้าพเจ้าจะได้นำข่าวเรื่อง
พระอริยาศัยของพระองค์ ไปเล่าสู่ในทั้งปวงและจะได้ไปเล่า
ให้ชนชาวประเทศสยามฟัง และต่อไปบุคคลทั้งหลายจะต้องเอา
พระอริยาศัยของ พระองค์เป็นเยี่ยงอย่างดำหรับให้เจ้าหญิงทั้งปวง
ได้ปฏิบัติต่อไป